UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PRÁVNICKÁ FAKULTA

Jan Krása

Formální a obsahové náležitosti závěti - Komparace s moderním právem

Diplomová práce

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Formální a obsahové náležitosti závěti, komparace s moderním právem, vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V …….. dne ……. Podpis……..

Souhlas se zpracováním osobních údajů

Prohlašuji, že ve smyslu zákona č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších právních předpisů, souhlasím se zpracováním svých osobních údajů pro potřeby související s hodnocením, evidencí a vykazováním informací o této diplomové práci Univerzitou Palackého v Olomouci. Dále souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V ..... dne ..... Podpis .....

Poděkování

Rád bych poděkoval panu Mgr. Petru Dostalíkovi, Ph.D. za jeho odborné vedení, podporu a věcné připomínky, které mi poskytl k vypracování této diplomové práce.

Obsah

Úvod 7

1. Vývoj formy testamentu 9

1.1 Raný vývoj 9

1.1.1 Náležitosti testamentu 11

1.1.2. Další ustanovení v testamentu 12

1.2 Nejstarší formy závěti 13

1.2.1 Testamentum calatis comitiis a testament v šiku 13

1.2.2 Mancipační testament 13

1.2.3 Prétorský a vojenský testament 14

1.2.4 Bonorum possessio 15

1.3 Poklasický vývoj 16

1.3.1 Formy testamentu 17

1.3.2 Finální vývojové fáze testamentu 18

1.3.3 Testamentum tripertitum v komparaci s dosavadním vývojem 20

1.3.4 Shrnutí a zajímavosti 21

2. Komparace vybraných institutů s právem českým v jeho historickém vývoji a právem zahraničním 23

2.1 Určení podílů a jejich akrescence 23

2.1.1. Určené a neurčené podíly 23

2.1.2 Současná úprava 24

2.2 Zrušení závěti 25

2.2.1 Zrušení závěti v římském právu 25

2.2.2 Zrušení podle jiných právních předpisů 26

2.2.3 Obživnutí závěti 27

2.3 Dědění ze závěti a ze zákona 28

2.3.1. Dědické skupiny intestátní posloupnosti 29

2.3.2. První skupina 29

2.4 Nepominutelní dědicové a přidružená problematika 31

2.4.1. Neopominutelní dědicové 32

2.4.2. Dědění proti závěti a vydědění 32

2.4.3 Vydědění a neopominutelní dědicové ve španělském právu 34

2.5 Ustanovení dědice pod podmínkou 35

2.5.1. Druhy podmínek 35

2.5.2 Splnění podmínky, modu ... 36
2.6 Dědická substituce ... 37
2.6.1 Výklad obecně a úprava římského práva ... 37
2.6.2 Substituce v současnosti a vývoj úpravy ... 37
2.7 Legatum ... 39
2.7.1 Heredis instituto ex re certa ... 39
2.7.2 Legatum v římském právu ... 40
2.7.3 Fideicomissum ... 40
2.7.4 Legatum, neboli odkaz v české právní úpravě ... 41
Závěr ... 43
Zdroje ... 45
Monografie ... 45
Zákony ... 46
Judikatura ... 47
Sborníky a časopisy ... 47
Internetové zdroje ... 47
Shrnutí ... 48
Summary ... 49
Klíčová slova ... 50

Úvod

Při výběru tématu diplomové práce jsem zohlednil, že římské právo bylo sice velmi komplexním, dynamicky se vyvíjejícím a na svou dobu ve všech směrech obdivuhodným právním systémem. Nicméně specifika té doby jej činí v několika ohledech z dnešního pohledu obtížně komparovatelné se současnou právní úpravou. Mým záměrem, v rámci komparace, není najít co nejvíce rozdílů, ale naopak zdůraznit podobnosti a věnovat se problémům, které jsou i z pohledu dnešní právní vědy aktuální a římské právo zde představuje validní zdroj informací. Tedy hledat stopy římskoprávní úpravy v moderním právu. K tomuto účelu jsem si zvolil závěť, neboli „testamentum". Cílem mé práce je srovnat římskoprávní úpravu testamentu s moderním právem a nalézt a popsat problémy, které jsou aktuální i v současném právu.

Stěžení pro mou diplomovou práci, bude metoda komparace, kdy využiji zkušenosti získané z předmětů Ústavní systémy vybraných zemí světa, Právní komparatistika a jiné. Tato metoda, která je zde, jak už plyne z názvu práce, takřka obligatorní, je ideální k naplnění cíle celé komparace, tedy detekovat a analyzovat problémy z materie římského práva, které jsou aktuální i v právu současném. Komparace tedy bude pro mou práci výchozí, a to zejména srovnání se současnou úpravou v ČR a úpravou v důležitých historických obdobích.

Považoval jsem za nutné provést na začátku práce určitou sumarizaci historického vývoje testamentu v římském právu, nikoliv vyčerpávající, ale dostatečně obsáhlou, aby poukázala na zásadní mezníky ve vývoji římského práva a poskytla podklad pro pozdější rozbor konkrétních problematik.

Samozřejmě existují publikace, které se alespoň z části věnují vlivu římského práva na to současné a porovnávají přístupy a názory u oněch sporných otázek, nicméně žádné z nich nejsou zcela vyčerpávající. Ve své práci budu tedy využívat značné množství zdrojů, popisujících jednotlivé právní úpravy, počínaje knihami o historii a vývoji římského práva a moderního občanského práva až po digesta, dochované instituce a další původní prameny, stejně jako primární prameny a články odborných periodik.

Je příhodné, že tuto práci sepisuji v době, kdy je na programu jednání Poslanecké sněmovny návrh nového občanského zákoníku, což mi poskytuje z hlediska komparace nové možnosti a je na ní možno názorněji poukazovat na římskoprávní instituty a problematiku, jež se v moderním zákonodárství vyskytuje. Například, jak je

mimo jiné uvedeno v důvodové zprávě k zmiňovanému zákoníku, byl pro minulý režim, v němž nyní účinný zákoník vznikl, typický *„přehlížívý postoj k člověku jako soukromému vlastníkovi, odrážející se zejména v úpravě práva dědického.“*[1]

Aby byla komparace úplná a vyniklo srovnání vývoje problémů spojených s instituty pocházejícími z římského práva, rozhodl jsem se, po konzultaci s vedoucím diplomové práce, srovnat více jak dvě národní úpravy, tedy současnou a římskoprávní. Vzhledem k tomu, že mým druhým cizím jazykem je španělština, zvolil jsem jejich, tedy španělskou právní úpravu. Snadnější a neméně zajímavá by pravděpodobně byla komparace s britskou, případně americkou právní úpravou závěti. Nicméně komparace se španělskou právní úpravou mi přijde originálnější., nehledě na fakt, že účelem mé práce je hledat pokud možno co nejvíce souvislostí a podobností, nikoliv rozdílů a principielní nesoulad úpravy, včetně vázanosti na jiné prameny. Srovnání s ní bude zařazována průběžně do textu, pokud si zvláštní případ nevyžádá větší prostor.

Předpokládám, že tento rozbor poskytne nadčasový vhled do vývoje právní úpravy závěti a pomůže porozumět současným občanskoprávním problémům z historického pohledu, srovnávajíc je s jejich původní právní úpravou a pomůže tak odlišnému a komplexnějšímu pohledu na problémy občanského práva, než za použití pouze současné právní vědy.

Možnosti dalšího zpracování tématu se po této práci z mého pohledu větví, jeden z možných přístupů je zkoumat vliv římského práva na moderní právní úpravy, kterážto problematika je ovšem, co vím, již poměrně dobře zpracována a věnuje se jí řada autorů, mimo jiné z olomoucké právnické fakulty K. Bubelová[2] a M. Frýdek. Nový občanský zákoník ovšem skýtá mnoho příležitostí, v souvislosti s ním Právnická fakulta Univerzity Palackého pořádala akci k výročí ABGB a věřím, že podrobnější zkoumání této linie souvislostí by mohlo přinést nové poznatky, nebo alespoň rozsáhleji zpracovat ty stávající. Konkrétní modifikaci práce by ovšem bylo nutno dobře promyslet, aby se těžiště nepřesunulo k moderní právní úpravě. Za nejschůdnější variantu považuji vyjmutí historického vývoje testamentu a zaměření se na komparaci více problematik formálních a obsahových náležitostí testamentu včetně obsáhlejšího rozpracování *legátu*.

---

[1] Vládní návrh občasnkého zákoníku – Důvodová zpráva. Obcanskyzakonik.justice.cz, duben 2011(cit. 4.5.2011) Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html

[2] BUBELOVÁ, Kamila. Odkaz římského dědického práva pro moderní právní systémy. In: Míľniky práva v stredoeurópskom priestore, PF UKo: Bratislava 2009, str. 319 - 332.

1. Vývoj formy testamentu

Římské právo prošlo za zhruba patnáct set let své existence řadou změn a tedy i právo dědické, konkrétně úprava testamentu, během staletí výrazně změnila svou podobu. Pro komparaci jednotlivých náležitostí a problematik v rámci závěti je třeba nejprve shrnout jeho vývoj, pokud možno stručněji, neboť jednotlivé druhy testamentů jsou sice zajímavou materií, ale nejsou jediným bodem práce.

Testamentum, neboli závěť, prve definuji s použitím citátu z nejstaršího česky psaného pramene, jaký mám k dispozici. „*Testamentum jest jednostranné poslední pořízení, které obsahuje jmenování jedné nebo několika osob za dědice.*“ [3] Testament mohl dle autora textu obsahovat i další ustanovení, ale ustanovení dědice bylo určujícím prvkem.

1.1 Raný vývoj

Dědické právo se vyvíjelo současně ve dvou větvích, intestátní, tedy dědění na základě zákonné posloupnosti a závěti, tedy na základě předem projevené vůle zůstavitele. Tato koncepce se udržela a i Justinián potvrdil v institucích, že dědictví lze nabýt na základě zákona, nebo ze zákona.[4] V reakci na zvyšující se složitost společenských vztahů a obchodních transakcí se dědické právo odštěpilo od práva rodinného, neboť v rámci rodiny byl všechen majetek společný a tudíž nelze o dědictví ještě hovořit[5]. Předpoklad, že dokud se jednalo o rodovou společnost, nebylo závětí zapotřebí je však mylný, neboť intestátní (zákonná) posloupnost povolávala ve třech dědických skupinách, přičemž bližší tradičně vyřazují vzdálenější a ve značně rozvětvených rodinách by zůstavitel neměl možnost zabezpečit rodinné příslušníky, u kterých to považoval za vhodné.

Prvotný vývoj je odvozován od Zákona dvanácti desek, podle nějž u zesnulého *patera familias* „*na jeho miesto nastupovali deti a manželka in manu, aby zabezpečili dalšie trvanie rodiny jako kultovej a výrobnej jednotky na spoločnom hospodárstve.*“[6] V Zákoně dvanácti desek se nachází důležitá úprava testamentu a různých situací kolem závěti. V desce V. je, kupříkladu ustanovení, které praví, že „Jak kdo ustanovil o svém

---

[3] HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského.* Praha: Politika, 1929. Sedmé vydání, str 531.
[4] Inst. 2, 9, 6 *„ac prius de hereditatibus dispicamus. quarum duplex condicio est: nam vel ex testamento vel ab intestato ad vos pertinent“*
[5] BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva.* Praha : ACADEMIA PRAHA, 1995, str. 166.
[6] REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rimske pravo.* Bratislava - Trnava : Facultas Iuridica, 2003, str. 418.

majetku nebo o poručenství, tak budiž po právu“[7]. Zákon dvanácti desek také dokládá, že v římskoprávní společnosti vládla obecně velká úcta k vůli zůstavitele. To potvrdila i Digesta, ve kterých se píše, že závěť je zákonným vyjádřením přání, co má být učiněno po naší smrti, jež má být respektováno.[8] Nadto byla drtivá většina pozdějších úprav činěna tak, aby co nejvíce vyhovovala zůstaviteli, později s ohledem na potomky, respektive nejbližší příbuzné. Stejně tak u určitých situací, kdy by jinak byla závěť neplatná, ponechávala se fikce její platnosti, aby byla zachována vůle zůstavitele, jedná se o *favor testamenti.*[9]

Pro všechny druhy dědictví byl důležitý princip univerzální sukcese „*successio in universum ius quod defunctus habuit“*, tedy, že dědic nastupuje do všech práv, která měl zemřelý [10], dědic mohl nastoupit buď do dědictví jako celku, nebo jej odmítnout. Zpočátku toto právo někteří dědicové neměli, nastupovali do práv zůstavitele jeho smrtí bez možnosti odmítnout, jednalo se o obyvatele společné domácnosti, kteří podléhali zůstavitelově moci *heres suus* a otroky, kteří byli testamentem propuštění na svobodu a ustanoveni dědici.[11] Dnes je samozřejmě také možné dědictví odmítnout, buď přímo u soudu, nebo v jemu zaslaném dopise dle §463[12]. Toto odmítnutí je ovšem neplatné, pokud předtím jednal dědic způsobem, ze kterého vyplívá, že dědictví přijímá a z dalších zákonem stanovených důvodů §464 n. Zde se opět jedná o takřka doslovnou recepci římskoprávního institutu, nicméně odmítnutí závěti by nejspíše vzniklo i samo o sobě jako určitá ekonomická nutnost. Ve španělské právní úpravě je možné dědictví odmítnout rovněž dle čl. 988[13]. V novém občanském zákoníku je ustanovení modifikováno v §1475n.[14], vše je v zásadě stejné, nicméně novinkou je možnost neopominutelného dědice odmítnout dědictví s výhradou povinného dílu. Oproti tomu singulární sukcese představuje nastoupení do jednotlivých práv, nebo souboru práv, ale ty musí být přesně vymezeny §704 odst. 1[15]. Univerzální sukcese zprvu platila u

---

[7] SKŘEJPEK, Michal. *Texty ke studiu římského práva.* Praha : Orac, 2001, str. 35. *„Uti legassit super peculia tutelave suae rei, ita ius esto“*
[8] Modestinus D. 28, 1, 1
[9] BERGER, Adolf. *Encyclopedic dictionary of Roman law*. Philadelphia: The american philosophical society, 1991. 3. Vydání, str. 469.
[10] Blaho, Peter a kol. Základy rímského práva. Bratislava : MANZ a Vydavaťelské oddelenie Pravnickej fakulty UK, 1997. 139 s.
[11] BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva* ... ,str. 166.
[12] - aktuální znění: zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
[13] - aktuální znění: Španělský občanský zákoník schválený královským nařízením z 24. Července 1889
[14] Vládní návrh občanského zákoníku. Obcanskyzakonik.justice.cz, duben 2011(cit. 4.5.2011. 14:20) Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html
[15] - aktuální znění: zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

intestátního dědění, tedy u zákonné posloupnosti, jednalo se o určitou reflexi rodinných poměrů, intestátní dědic dané dědictví očekával[16] a připravoval se k nástupu do poměrů zůstavitele. Současné dědické právo je rovněž řízeno principem univerzální sukcese §460.[17]

1.1.1 Náležitosti testamentu

Stejně tak testament měl určité náležitosti, které se přenesly do mnoha jeho forem, jedná se zejména o *„Heredis institutio“*, tedy jasné ustanovení dědice[18], nedostatečnost této části působila neplatnost celé závěti. Až do panovníka Konstantinase jednalo o velice přesnou formuli kupříkladu „*Titius heres meus esto*“ [19]. Dále *„unitas actus, loci et temporis“,* tedy jednota úkonu, místa a času, vyjadřovalo zásadu, že vykonání závěti musí být nepřerušené jakýmkoliv jiným právním jednáním[20]. Důležitou součástí formy testamentu byli svědkové, nicméně svědkem mohli být pouze osoby, které mají „testamenti factio“ tedy testamentární způsobilost. *„Ženy, nedospelí, otroci, nemí, hluchí, duševne chorí, marnotratníci pozbavený svéprávnosti, napokon tí, ktorí sú zákonom vyhlásení za nečestných nebo nesposobilých svadčiť nemohu být prizvaní ako svedkovia.“*[21] Svědkem nemohl být dědic, ani nikdo podřízený jeho otcovské moci a od institucí ani příbuzný dědice skrze otcovskou moc pokud na jeho místě stál kupec.[22] Toto ustanovení je podstatné především s ohledem na tehdejší zvyklosti, dnes se situace stran kupce upravovat nemusí, důležitý je v tomto směru ještě fakt, že svědkem nemohl být nikdo, kdo je pod mocí zůstavitele, coby *pater familias* nebo je s ním jinak spřízněn[23]. Svědky nemohou být dědici ať už povolaní závětí, nebo dědici v zákonné posloupnosti a jejich příbuzní podle §476f [24]a stejně tak je tomu u §1530[25] připravované rekodifikace občanského zákoníku, kde se již ovšem nemluví o dědici ze zákona, toto pravidlo je velice praktické a očividně se od něj žádná úprava

---

[16] BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva* ... ,str. 167.
[17] tamtéž
[18] Ulpianus D. 28, 1, 21
[19] REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rimske* pravo, str. 427.
[20] REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rimske* pravo, str. 425.
[21] BLAHO, Peter. *Justiniánske Inštitúcie*. Trnava: Iura edition, 2000, str. 100.
[22] Inst. 2, 10, 10 pozůstalosti„ *Tamen nos eandem observationem corrigentes et,quod ab illis suasum est, in legis nesscesitatem transferentes ad imitationem pristini familiae emptorismerito nec heredi, qui imaginem vetustissimi familiae emptoris optinet, nec aliis personis, quae ei ut dictum est coniunctae sunt, licentiam concedimus sibi quodmmodo testimonia praestare“*
[23] Inst. 2, 10, 9„*In testibus autem non debet esse qui in potestate testatoris set. Sed si filius familias de castrensi peculio post milionem faciat testamentum, nec pater eius recte testis adhibetur ne cis qui in potestate eiusdem partis est: reprobatum est enim in ea re domestici testimonium“*
[24] - aktuální znění: zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
[25] Vládní návrh občanského zákoníku. Obcanskyzakonik.justice.cz, duben 2011(cit. 4.5.2011) Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html

neodchýlila, neboť fakt, že svědkem by neměla být osoba, která má na dědění osobní zájem, by její svědectví zpochybňoval.

Císaři upravili řadu otázek, co se zřizování testamentů týče, v souvislostech za nejdůležitější pokládám dvě záležitosti a to používání pečetních prstenů, kde Pomponius[26] uznal, že lze pečetit pouze jedním prstenem, nebo i cizím prstenem, takováto závěť by ovšem byla krajně podezřelá a je už jen možné se dohadovat, zda by byla uznána za platnou, v případě že by ji někdo napadl žalobou.[27] Hadrián, Severus a Antoninus rozhodli proti Catoniovi Varovi když velkoryse ustanovili, že pokud byl otrok považován za římského občana, když byl svědkem závěti, pomůže se platnosti testamentu tak, že je považován za platný v souladu s předpisy, neboť ten člověk byl v tu dobu považován všemi přítomnými za svobodného.[28] Toto bych označil za jeden z jasných projevů principu *favor testamenti*[29], kdy císaři chrání projev vůle a platnost testamentu tím, že raději ignorují formální nedostatek testamentu, než aby jej považovali za neplatný.

Jak je vidět na *favor testamenti,* vývoj testamentárního práva v Římě se počítá na staletí, nicméně je vidět, že přes dynamický vývoj společnosti zůstalo mnoho právních principů takřka nezměněných a není tudíž překvapující, že se mnoho aspektů dědického práva a pořizování závěti dochovalo do současnosti, byť se na to nevztahuje konkrétní ustanovení, právní úprava pořizování závěti byla vždy nastavena tak, aby byla ctěna vůle zůstavitele, o což se snaží i soudní praxe.

1.1.2. Další ustanovení v testamentu

Ačkoliv bylo hlavním účelem a obsahem testamentu jmenování dědiců, obsahoval testament nezřídka i jiná ujednání. Zejména se jednalo o odkazy, *manumissio*[30], jmenování poručníka, či ustanovení o výchově dětí. Tato ustanovení byla však oproti ustanovení dědice vedlejšími, což jasně dokládá i zásada, že tato ostatní ustanovení jsou platná pouze v případě, že samo ustanovení dědice je platné.[31] Pokud nikoliv, je neplatná celá závěť a s tím i další ustanovení.

---

[26] Pomponius byl věhlasný římský právník
[27] BLAHO, Peter. *Justiniánske Inštitúcie…..,* str. 100.
[28] Inst. 2, 10, 7
[29] Římskoprávní princip stranění platnosti závěti
[30] Propuštění otroka BERGER, Adolf. *Encyclopedic dictionary of Roman law*…, str. 575.
[31] HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského…, str.* 532s. *Ulpinianus. 24, 15. „Viet et potestas testamenti ab heredis istitutione incipit"*

1.2 Nejstarší formy závěti

1.2.1 Testamentum calatis comitiis a testament v šiku

Nejstarší formou závěti byly *„testamentum calatis comitiis“,* který byl prováděn formou veřejného shromáždění *„comitia curiata“*, což bylo veřejné shromáždění, jež se konalo dvakrát ročně pro tento účel[32], používalo se v případě, kdy zůstavitel neměl zákonného dědice[33]. Jiný pramen uvádí, že už tento testament byl užíván i pokud se chtěl stavitel odchýlit od zákonného dědění[34], přijde mi zajímavé, že tuto hypotézu už žádný mnou prostudovaný pramen nepotvrzuje, autorem je Karol Rebro a jeho spoluautor Peter Blaho ve svém dalším díle [35] účel tohoto testamentu neřeší, nicméně s ohledem na fakt, že se jedná o nejstarší formu testamentu, jež brzy vyšla z užívání, je asi určitá míra nejistoty na místě.

V historické posloupnosti se sem řadí i *„testamentum in procinctu“,* tedy testament v šiku, nebo též ve zbroji[36], nazývaný tak, neboť šlo o testament zřizovaný před spolubojovníky, nebo přesněji před nastoupenou jednotkou, či před bitvou.[37]

Oba tyto testamenty jsou zmíněny i v Just. institucích, kde se uvádí, že *testamentum calatis cimitiis* byl užíván v dobách míru, kdežto *testamentum in procinctu* před zahájením bitvy.[38]

1.2.2 Mancipační testament

První skutečnou závětí byl macipační testament *„testamentum per aes et libram“*, skutečnou zejména proto, že se již zcela vydělovala od zákonné posloupnosti a součástí slavnostního procesu bylo vydědění zbylých zákonných dědiců[39]. Celý proces se zakládal na mancipaci, kdy zůstavitel mancipací symbolicky převedl svůj majetek na rodinného důvěrníka *familiae emptor* před pěti svědky a ten se zavázal, že jej po jeho smrti převede na základě vedlejšího ujednání (nuncupatio) na jeho dědice.[40] Mancipační testament existoval ve dvou formách, písemné a ústní, starší z nich byla ta ústní, neboť

---

[32] PHILLIMORE, John G. *Introduction to the study and history of the Roman law.*London: Willian Benning and Co., 1848, str. 122.
[33] BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva ...* , str. 168.
[34] REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rimske pravo…, str.* 424.
[35] BLAHO, Peter a kol. *Základy rímského práva*. Bratislava: MANZ a Vydavaťelské oddelenie Pravnickej fakulty UK, 1997, str. 139.
[36] Gai. 2, 101
[37] *„The „testamentum in procinctu“ was the declaration by the soldier of his will before battle, in the presence of the assabled host, which was supposed to represent the state.“* PHILLIMORE, John G. *Introduction to the study and history of the Roman law…*, str. 121.
[38] Inst. 2, 10, 1 *„quorum altero in pace et in otio utebantur, quod calatis comitiis appellabatur, altero, cum in proelium exituri essent, quod procinctu dicebatur“*
[39] BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva ... ,* str. 168.
[40] PHILLIMORE, John G. *Introduction to the study and history of the Roman law…..,* str. 125.

navazovala na *testamentum calatis comitiis.* Ústní formu jsem již popsal výše, u písemné byla stále podstatná ústní formule, ale *„listina s obsahem poslední vůle měla povahu prostředku jen důkazního“*[41]

Gaius uvádí, že se jednalo o testament *„pomocí bronzu a váhy“*[42] a zůstavitel jím v rané době převáděl majetek na přítele v nebezpečí své smrti a prosil ho, komu má majetek vydat. Just. instituce mancipační testament zmiňují tak, jak byl vyložen výše, tedy jako obrazný prodej před pěti svědky a dalšími občany a říká o něm, že se udržel déle, jak předchozí dva druhy, ale časem rovněž zanikl.[43]

1.2.3 Prétorský a vojenský testament

Písemná forma mancipačního testamentu byla opatřena pečetěmi všech zúčastněných, tato formalita měla zásadní význam u prétorského testamentu, ten byl prétorem shledán platným, pokud nedošlo formálně k mancipaci, nebo nebyl jinak platný podle civilního práva, Prétor poskytl *Bonorum possesio secundum tabulas*, tedy pokud byl předložen platný písemný testament se sedmi pečetěmi, první byla zůstavitelova, druhá familiae emptor a pět patřilo svědkům.[44] Just. instituce zmiňují, že dle ediktu prétorů postačily pečetě sedmi svědků.[45]

Vývoj testamentárního předjustiniánského práva má ještě jednu linii vývoje, jedná se o mimořádné testamenty, tyto testamenty mají zpravidla nižší, nebo takřka žádné formální požadavky vzhledem k zvláštním okolnostem za kterých sou pořizovány. Zahrnují zejména vojenské testamenty, neboť vzhledem k pravděpodobnosti smrti v boji, bylo třeba rychle ustanovit dědice pro pozůstalost. Jde o situace, kdy se zůstavitel chtěl odchýlit od intestátní posloupnosti, ale vzhledem k mimořádné situaci nebyly podmínky pro ustanovení klasické závěti podle civilního práva. Například jde o testament v době moru, který nevyžadoval přítomnost svědků.[46] Existovaly i testamenty pro případ hluchých a němých a zde je třeba zmínit, že různé formy pořizování závěti přetrvaly dodnes, §476 a), b) a c) občanského zákoníku[47] upravují vlastnoruční závěť, závěť před svědky a závěť s předčitatelem pro osoby, jež

---

[41] BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva* ... 170 s.
[42] GAIUS, *Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 1997, str. 92.

[43] Inst. 2, 10, 1 „*quod vero per aes et libram fiebat, licet diutius permansit, attamen partim et hoc in usu esse deit“*
[44] BERGER, Adolf. *Encyclopedic dictionary of Roman law*…, str. 734.
[45] Inst. 2, 10, 2 *„ex edicto praetoris allia forma faciendorum testamentorum introducta est: iure enim honorario nulla emancipatio desiderabatur, sed septem testium signa sufficiebant“*
[46] REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rimske pravo…,* str. 426.
[47] - aktuální znění: zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

nemohou samy psát nebo číst, byť pochopitelně s ohledem na množství římskoprávních forem testamentu, jsou současná ustanovení vskutku zanedbatelná.

Tyto výhody se však vždy vázaly k určité situaci, tedy místu a času, testament pro dobu moru mohl být pořízen jen v době moru a místě, kde mor prokazatelně řádil, nebo hrozil. A stejně tak i u vojenského testamentu se možnost jeho zřízení vázala k pobytu v táboře, respektive účasti na tažení.[48]

Co se vojenských testamentů týče, počínaje výše zmíněným testamentem v šiku, měly řadu zvýhodnění oproti běžným civilním testamentům, vzhledem k jejich nezkušenosti stran uzavírání závěti, v Digestech je zmíněno, že císaři a zejména pak Julius Caesar dali vojákům značné úlevy, byl vydán i zvláštní prétorský edikt zohledňující jejich výsady[49]. Až do Justiniána bylo jejich trvání omezeno až do jednoho roku po ukončení vojenské služby, Justinián platnost zkrátil na dobu trvání služby[50], respektive dobu, kdy se vojáci účastní vojenských akcí[51]. *Testamentum militis* postrádal většinu formálních pravidel, požadoval se pouze jasný a srozumitelný projev poslední vůle.[52] Na závěti cizinců obecně byly kladeny menší formální nároky, stejně tak do zřízení *testamentu militis* bylo pro peregriny[53] ve vojsku snadné pořídit závěť, *testament militis* tento rozdíl stíral.

Překvapivé je, že vojenský testament se objevuje ve španělské právní úpravě, čl. 716 a n.[54], platný občanský zákoník, ani jeho připravovaná rekodifikace takový institut neznají. Zde může pomoci pořídit závěť válečný komisař, nebo i kaplan či dobrovolný pomocník, dle vážnosti situace. I zde přetrvaly jisté úlevy vzhledem k závažnosti situace a opět se váží pouze na dobu ve službě.

1.2.4 Bonorum possessio

V římském právu bylo, alespoň po jistou dobu, vedle civilního práva velice důležité i právo, které vytvářeli prétoři, nicméně vzhledem k tomu, že úřad prétora již nikde neexistuje a tím spíše ne u nás, se o něm zmíním jen okrajově, neboť zde není prostor pro komparaci, ale často se na *bonorum possessio* odvolávám v jiných kapitolách a bez něj by práce byla dle mého názoru nekomplexní.

---

[48] BLAHO, Peter. *Justiniánske Inštitúcie*….. , str. 102.
[49] Gaius D. 29, 1, 2
[50] PHILLIMORE, John G. *Introduction to the study and history of the Roman law….,* str. 127.
[51] Inst. 2, 11, 1 *„illis autem temporibus, per quae citra expeditionum necessitatem in aliis locis vel in suis sebidus degunt, minime ad vindicandum tale privilegium adiuvantur“*
[52] REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rimske pravo…,* str. 426.
[53] cizinec
[54] - aktuální znění: Španělský občanský zákoník schválený královským nařízením z 24. Července 1889

Pro dědění ze závěti dle římského práva je zcela neopominutelný institut *bonorum possessio*, kterým prétor uznal ve sporu o dědictví jednoho za dědice a udělil mu „držbu dědictví“. Toto uznání bylo provedeno na základě fikce *si heres esset*[55], volně vyloženo jde o fikci kdy se na bonorum posesora pohlíželo, jako by byl dědicem.

Mimo jiné se užíval v případě, kdy nebyly dodrženy náležitosti mancipačního testamentu, který měl vysoké nároky na formální i obsahové náležitosti. Z náležitostí stačila závěť před sedmi svědky[56], případně *tabulae* se sedmi pečetěmi, toto přiznání bylo konečné *cum re*[57] od Antonia Pia, který prétorské závěti přiznal *exceptio doli*[58].

Bonorum possessio však v poklasické době ztratilo svůj význam zejména vzhledem k sjednocování právní úpravy, civilního a prétorského práva, coby jednoho z hlavních pilířů poklasického vývoje testamentu.

1.3 Poklasický vývoj

V minulé podkapitole jsem shrnul nejdůležitější formy testamentu v době klasické, nicméně vývoj testamentu pokračoval dále v době poklasické a justiniánské. Zde je třeba charakterizovat zejména vývoj civilního testamentu měněný císařskými konstitucemi a dalšími prameny a vliv takzvané vulgarizace práva. Vývoj pokračoval v západořímské a východořímské říši různě, hlavním trendem bylo sjednocování jevů a obecně zjednodušování a snižování formálnosti postupů. Některé tyto změny vytvářely určité zmatky, ale v zásadě to byly změny pozitivní a byly zavedeny určité *„novoty, které úspěšně přešly do práva moderního“*[59]

V pozdní době klasické, nebo též poklasické se rozvinulo několik nových forem závěti, vzniknuvší díky rozšíření nových materiálů na psaní, papyru a pergamenu.[60] Přičemž nebyl rozdíl, na jakém materiálu byl testament zhotoven[61]. V této době pak už rozeznáváme různé formy testamentu: veřejné a soukromé, ústní a písemné, řádné a mimořádné.[62]

---

[55] DOSTALÍK, Petr, HRDINA, Ignác. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce…* str. 100.
[56] BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva ... ,* str. 170.
[57] BERGER, Adolf. *Encyclopedic dictionary of Roman law*…, str. 375.
[58] Zde se v zásadě doslovně shoduje více pramenů, REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rimske pravo…,* str. 424 a BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva ... ,* str. 170.
[59] Tamtéž *,* str. 176.
[60] BLAHO, Peter a kol. *Základy rímského práva…* str. 146.
[61] Inst. 2, 10, 12 *„Nihil autem interest, testamentum in tabulas an in chartis membranisve vel in alia materia fiat.“*
[62] REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rimske pravo… str.* 424.

Ženy mohly svobodně sepsat platnou závěť „z *podnětu božského Hadriána*“, pokud nebyly pod mocí poručníka, od svých dvanácti let, což byla nižší hranice než u mužů, čtrnáct.[63] Dnes nezletilí od patnácti let mohou podle zákona §476 d) odst. 2[64] pořídit závěť notářským zápisem, což koresponduje se současným postavením nezletilých od patnácti let, kdy mají trestněprávní odpovědnost a je tudíž spravedlivé, že je jim umožněno zůstavit svůj majetek. Shodou okolností je římskoprávní věková hranice mužů pro pořízení závěti identická se španělskou právní úpravou, samozřejmě již pro obě pohlaví stejnou, tedy čtrnáct let dle čl. 663[65].

1.3.1 Formy testamentu

Celá koncepce dělení vychází ze základního dělení na testamenty veřejné a soukromé a dále řádné a mimořádné, na kterémžto dělení existuje víceméně všeobecný konsenzus.[66] Těmito formami byly tedy Soukromé řádné testamenty, které se zřizovaly před sedmi svědky, se vyvinuly z mancipačního testamentu a měly stejné náležitosti, co se týče *unitas actus, loci et temporis*[67] a srozumitelnosti závěti.[68] K řádným soukromým testamentům se dále řadí dle nauky[69] i *testamentum holographum* a *testamentum alographum*, které jsou z hlediska mé práce velice významné, neboť jejich užívání bylo přejato středověkým a moderním právem, z nichž se zachovala i terminologie, neboť holografní a alografní závěť je obsažena v občanském zákoníku §476a a §476b[70]. Jedná se však spíše o způsoby pořizování řádného soukromého testamentu, než samostatné typy závěti. *Testamentum holographum*[71] je závěť sepsaná vlastní rukou, nicméně bez přítomnosti a podpisu svědků.[72] Naopak *testamentum alographum* je závěť, kterou zůstavitel nadiktoval před svědky.[73] V současné době musí z hlediska formálních a obsahových náležitostí alografní závěť obsahovat datum zařazené v textu tak, aby závěť tvořila logický celek. Tato podmínka se opírá o rozsudek Nejvyššího soudu, který

---

[63] GAIUS, Učebnice práva ve čtyřech knihách. Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 1997, str. 99.
[64] - aktuální znění: zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
[65] - aktuální znění: Španělský občanský zákoník schválený královským nařízením z 24. Července 1889
[66] SCHELLE, K. In SCHELLOVÁ, I. Dědictvi a dědicke pravo. Praha: Computer Press, 2001, str. 5.
[67] jednota úkonu, místa a času
[68] Tamtéž…, str. 425.
[69] DOSTALÍK, Petr, HRDINA, Ignác. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce…* str. 102.
[70] - aktuální znění: zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
[71] Pravděpodobně původně zřízená pro účely vojenských závětí roku 446 A.D. Valentininánem III. Viz. PHILLIMORE, John G. *Introduction to the study and history of the Roman law….,* str. 127.
[72] BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva ... ,*str. 176.
[73] REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rimske pravo… ,* str. 426.

upozorňuje, že náležitost uvedení data nemusí zhojit ani ověřený podpis, celkově se z mého pohledu jedná o snahu chránit tzv. „jiné písemné formy závěti“ [74]

Holografní závěť je obsažena ve španělské právní úpravě, je vyhrazená pro důchodce a k platnosti vyžaduje sepsání za přítomnosti zůstavitele, jeho podpis a přesné datum dle čl. 688[75].

Jiný judikát se zabývá otázkou, na jakých místech má být uveden podpis a datum. Dospěl k závěru, že podpis musí být jednoznačně na konci závěti jako potvrzení jejího obsahu, ovšem datum může být uvedeno kdekoliv[76], jak tomu bylo u judikátu uvedeného výše.

Řádný veřejný testament vyžadoval účast veřejného činitele, ať už před soudem *testamentum iudiciale*, nebo do úschovy soudu *testamentum iudet oblatum,* případně byl též diktován do soudního zápisu *apud acta conditum,* či osobně uložen v císařské kanceláři *testamenti principi oblatum*[77]. Důležitý je zde jednotící prvek participace úřední osoby ať už přímé, nebo ve formě depozitáře testamentu. Řádný veřejný testament v dnešní době zastupuje notářský zápis, kde notář je osobou, která dohlíží nad vyhotovením závěti a případně ji uchovává.[78]

A dále zde byly testamenty mimořádné, jako *testamentum imperfektum*. Jednalo se o testament ve prospěch zákonného dědice, kterému chyběla formální náležitost v podobě sedmi svědků a pečetí, tento testament nebyl platný, pokud byl dědicem ustanoven někdo jiný, než zákonný dědic.[79]

1.3.2 Finální vývojové fáze testamentu

Během poklasické doby v západořímské říši a Justiniánské doby ve východořímské říši, došel vývoj testamentu v římském právu ke svému konci různými způsoby. V západořímské říši se vyvinuly dva písemné testamenty, první vyžadoval pět svědků a ustanovoval dědice dle civilní posloupnosti[80] a druhý, který vyžadoval sedm svědků, přičemž prétor na jeho základě uděloval osobám, jež nebyli příbuznými

---

[74] - usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. dubna 2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004
[75] - aktuální znění: Španělský občanský zákoník schválený královským nařízením z 24. Července 1889
[76] - usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2010, sp. Zn. 21 Cdo 3597/2009
[77] Zmíněny v REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rimske pravo*... 424 s. a BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva ... ,* str. 176.
[78] Více k němu v další kapitole
[79] PARKER, Reginald. *History of the Holograph testament in the Civil Law*. [online] books.google.cz. 24. Ledna 1943[cit. 6. prosince 2010, 13:26]. Dostupné na http://books.google.cz/books?id=77kuAAAAIAAJ&q=testamentum+imperfectum&dq=testamentum+imperfectum&hl=cs&ei=CSf9TIivO4eh4Qa_5rWpBw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=8&ved=0CEcQ6AEwBw
[80] BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva ...,* str. 176.

zůstavitele, *bonorum possessio,* což znamená majetek udělený prétorem.[81] Osoby, které nebyly příbuzné se zůstavitelem, nemohou být zvány *heres*, tedy musí být zváni *bonorum posessore*[82], účinek je v zásadě identický. Pozdní vývoj testamentu obecně šel cestou sjednocování prétorského, civilního a císařského práva, což vyústilo v *testamentum tripertitum*, který platil v západořímské i východořímské říši, ten jak níže uvedu, spojoval prvky civilního, prétorského a císařského práva. V Just. Institucích je vysvětleno, že ke všem sjednoceným náležitostem se připojily konstituce a požadavek vlastnoručního napsání jména dědice zůstavitelem nebo svědky, aby byl zcela vyloučen podvod a zajištěna pravost závěti.[83]

V současné době je situace stran svědků zcela odlišná, vlastnoručně sepsaná a podepsaná závěť je platná bez přítomnosti svědků dle §476, pokud ji sám zůstavitel nenapsal, je třeba jeho podpis a podpis dvou svědků dle §476 b), další formou je notářský zápis dle §476 c) a existují i další odlišné náležitosti pro případ nevidomých, který vyžaduje tři svědky a neslyšících v §476 d) [84]. Od patnácti let je podle zákona navíc možné pořídit závěť notářským zápisem Závěť pořízená notářským zápisem je formální náležitostí závěti, která logicky nahrazuje řádný veřejný testament před soudy a další, popsané v předchozí kapitole. Závěť zřízenou notářským zápisem upravuje podrobněji zvláštní zákon[85], jeho forma je však relativně jednoduchá. Postačí notářský zápis přečíst na místě před dvěma svědky, zůstavitel s ním projeví souhlas a je podepsán dvěma svědky, přičemž nemusí být svědky sepsání závěti notářským zápisem[86] a to na základě §65[87]. Ustanovení §1523[88] a n. upravují počty svědků stejně, ovšem tato úprava již obsahuje úpravu pořízení závěti postižených osob, tudíž nebude již zapotřebí judikatury k určování možnosti osob s psychickým postižením sepsat závěť, jak tomu bylo mimo jiné i v již uvedeném judikátu[89]. Nově je možné zřídit závěť i veřejnou listinou dle §1527[90].

---

[81] BERGER, Adolf. *Encyclopedic dictionary of Roman law*…. , str. 375.
[82] PHILLIMORE, John G. *Introduction to the study and history of the Roman law…., str.* 133.
[83] Inst. 2, 10, 4 *„sed his omnibus ex nostra constitutione propter testamentorum sinceritatem, ut nulla fraus adhibeatur, hoc additum est, ut per manum testatoris vel testium nomen heredis exprimatur et omnia secundum illius constitutionis tenorem procedit“*
[84] - aktuální znění: zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
[85] - aktuální znění: zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti
[86] - Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. dubna 2011, sp. zn. 21 Cdo 2120/2009.
[87] - aktuální znění: zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti
[88] Vládní návrh občanského zákoníku. Obcanskyzakonik.justice.cz, duben 2011(cit. 4.5.2011) Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html
[89] - Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. dubna 2011, sp. zn. 21 Cdo 2120/2009.
[90] Vládní návrh občanského zákoníku. Obcanskyzakonik.justice.cz, duben 2011(cit. 4.5.2011) Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html

1.3.3 Testamentum tripertitum v komparaci s dosavadním vývojem

V justiniánském právu se nakonec vyvinul tzv. trojdílný testament *testamentum tripertitum*, tento název plyne z faktu, že se zde spojily prvky *„z civilného práva (prítomnosť svedkov zároveň), z prétorského práva (počet svedkov, pripojenie pečatí) a cisárského práva (podpies závetcu a svedkov)“*[91], tento druh závěti se však datuje už k východořímskému císaři Teodoziu II. a západořímskému Valentiniánovi III. v roce 439 A.D.[92] a byl tedy hojně užíván i v západořímské říši. Nicméně byl přejat a zdokonalen Justiniánem[93] V části 1.1 jsem tvrdil, že určité zásady a formální náležitosti testamentu přetrvaly napříč vývojem testamentu. Tuto hypotézu ověřím v následujícím rozboru náležitostí trojdílného testamentu, coby nejpozdější formy testamentu.

1. *Uno contextu*, tedy požadavek na jednotnost jednání a zákaz přerušení procesu za přítomnosti svědků.[94] Tato zásada vydržela naprosto nepozměněná celý vývoj závěti už od *testamentu calatis comitiis.* Tato náležitost pochází z civilního práva.
2. Pečeť sedmi svědků, kteří musí být na to, že se mají stát svědky testamentu upozorněni. Počet svědků je od mancipačního testamentu rozdílný, dokonce i *Bonorum possessio secundum tabulas*[95], tedy prétorský testament požadoval sice 7 pečetí, ale z nich jen 5 svědků. Tato náležitost vychází z prétorského ediktu.[96]
3. Závěť musela být dále podepsána všemi svědky, a pokud nebyla celá napsána osobně zůstavitelem, musel ji také podepsat. Případně pokud nemohl psát, bylo nutné přibrat osmého svědka k podpisu.[97] Na konci kapitoly 1.1 Raný vývoj, jsem zmínil, že Pomponius rozhodl, že je možné všechny pečetě k dosvědčení testamentu pořídit stejným pečetním prstenem, ale že není jasno jak pak prokazovat jejich věrohodnost. Tato slepá větev zde byla vyřešena velice účelně tím, že pečetě mohly být identické, neboť se

---

[91] REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rimske pravo… ,* str. 425.
[92] Tamtéž
[93] MEARS T. Lambert. *Analysis of M.Ortolan's Institutes of Justinian including the history and generalization of roman law*. New Jersey : The lawbook exchange Ltd., 2008, str. 179.
[94] Stejné jako u kapitoly 1.1, poznámka č.6.
[95] BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva ...* , str. 170.
[96] MEARS T. Lambert. *Analysis of M.Ortolan's Institutes of Justinian including the history and generalization of roman law*. , str. 180 s.
[97] REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rimske pravo… ,* str. 426.

dávala pečeť, coby *superscriptio*, ale vedle toho stálo *subscriptio* [98], kterým se stvrzovalo, komu pečeti patří podpisem. Tento výklad se pak již přibližuje tradici ranného ABGB, kde byly pečetě pouze stvrzením podpisů. Karel Schelle ve sborníku uvádí, že tomu tak bylo v ABGB odlišně od římského práva[99]. Ale jak je z tohoto zřejmé, pouze odlišně od raného římského práva a je vidět, že i v tomto případě se nakonec římské právo změnilo do podoby, ve které se ocitla moderní, v tomto případě německá, právní úprava o několik set let později.

1.3.4 Shrnutí a zajímavosti

Jak je vidět z předešlé podkapitoly, docházelo především k implementaci prétorských ediktů do zavedených pravidel civilního práva, závažnější je pluralita typů testamentů, která provázela celý vývoj, nicméně v moderním právu došlo k sjednocení jejích typů a formálních a obsahových náležitostí vyjma dříve zmíněných dvou základních forem pořizování z §476 a) a b) plus opatření pro osoby neschopné psát či číst §476 c) a další dle §476 d)[100].

Z Justiniánského práva stojí za zmínku ještě *testamentum parentis inter liberos,* jím *pater familias*[101] odkázal všechen majetek pouze svým dětem. K takové závěti nebylo zapotřebí svědků, stačilo, pokud v ní byla uvedena jména všech takto ustanovených dědiců-potomků a vymezil jejich podíly.[102] Podobným institutem bylo *diviso inter liberos, kde se* nejednalo o testament v běžném slova smyslu, ale pater familias tak mohl upravit své majetkoprávní poměry ještě za života tím, že rozdělil svůj majetek mezi své děti. Zde stačila písemná forma a podpisy odkazovníka a jeho dětí, dědiců.[103]

V mnoha případech docházelo k různým kontraktům, v podstatě obchodním, které se týkaly testamentu, jako bylo předání celé pozůstalosti v rámci *fideicomissu*[104], aby se dědic nedostal do problémů s věřiteli. Nicméně osoby, které do těchto kontraktů vstoupily, byly ze zákona povinny dostát svému plnění, ačkoliv původní důvod zanikl. Kupříkladu pokud bylo dohodnuto pro dědice splnit podmínku z testamentu, ale závěť

---

[98] MEARS T. Lambert. *Analysis of M.Ortolan's Institutes of Justinian including the history and generalization of roman law*…. , str. 180.
[99] SCHELLE, K. ABGB a Dědické právo. *Dny práva – 2010 – Days of Law*, 1. ed. Brno: Masaryk University, 2010, str. 6.
[100] - aktuální znění: zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
[101] BERGER, Adolf. *Encyclopedic dictionary of Roman law*…. , str. 620.
[102] BERGER, Adolf. *Encyclopedic dictionary of Roman law*…. , str. 734.
[103] REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rimske pravo…, str.* 426.
[104] GAIUS, Učebnice práva ve čtyřech knihách. Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 1997, str. 132.

byla zfalšována někým jiným než tímto dědicem[105], tak mohl dědic v případě nesplnění vymáhat peníze, jež za práci vyplatil jako bezdůvodné obohacení, žalobou tehdy zvanou *condictio possessionis*[106].

[105] BLAHO, Peter, VAŇKOVÁ, Jarmila. *Corpus Iuris Civilis. Digesta, Tomus I.* Bratislava: Eurokodex, 2008, str. 223.
[106] BERGER, Adolf. *Encyclopedic dictionary of Roman law*…. , str. 406.

2. Komparace vybraných institutů s právem českým v jeho historickém vývoji a právem zahraničním

Tato část je hlavním bodem celé práce, postupuje od vývoje jednotlivých římských testamentů k jednotlivým problematikám římského práva identifikovaných v právu současném, zejména pak zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů a v neposlední řadě v novém občanském zákoníku s účinností od 1.1 2013. Cílem práce nikdy nebylo identifikovat všechny instituty a problematiky spojené s formálními a obsahovými náležitostmi závěti, ale vyložit vývoj testamentu a vybrané konkrétní problémy identifikovat a rozpracovat. Za problém v tomto smyslu lze považovat jak problematiku, nebo institut, který v moderní právní úpravě na chvíli zmizel, jako například *legát*[107], nebo takový, který upravuje pouze judikatura, jako dědická substituce, případně časem znatelně měnil podobu, nebo i takový, který je odlišně chápaný právní teorií a praxí. Zde mám na mysli tzv. obživnutí závěti.

2.1 Určení podílů a jejich akrescence

Součástí určení více dědiců bylo spojeno s určením jejich podílů z celkové pozůstalosti, ty byly přiděleny přímo v závěti zůstavitelem nebo k rozdělení došlo až při vypořádání pozůstalosti.[108]

2.1.1. Určené a neurčené podíly

V případě dědiců bez určeného podílu *heredes sin patribus scripti* se přidělovaly podíly poměrně mezi všechny spoludědice rovným dílem[109], pokud z obsahu textu nebylo vyloženě jasné, že byli někteří jmenováni dohromady s tím, že mají obdržet jen jeden podíl společně.[110]

Více konfliktů nastává, pokud jsou podíly určené v závěti *heredes cum patribus scripti*[111]. Pokud je celkové dědictví větší než souhrn podílů, rozšiřují podíly poměrně, další modifikace nastává v případě, kdy vedle dědiců s určenými podíly vystupují dědicové bez určených podílů. Nový občanský zákoník však v §1490 odst. 2[112] určuje, že *„Je-li povoláno několik dědiců tak, že jsou všem určeny podíly, ale pozůstalost není*

---

[107] Odkaz vit kapitola 2.7
[108] Podrobněji o problematice viz MUZIKÁŘ L. *Dědické podíly a jejich výpočet*. Ad notam , 1997.
[109] HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského… ,* str. 539.
[110] Celsus D. 28, 5, 60 *„Titius heres esto: Seius et Maevius heredes sunto, verum est quod Proculo placet duos semisses esse quorum alter coniunctim duobus datur.“*
[111] Závěť s určenými podíly
[112] Vládní návrh občanského zákoníku. Obcanskyzakonik.justice.cz, duben 2011(cit. 4.5.2011) Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html

vyčerpána, mají právo na zbylou část pozůstalosti zákonní dědicové. Toto právo zákonní dědicové nemají, zůstavil-li zůstavitel povolaným dědicům zřejmě celou pozůstalost, byť i při výčtu podílů nebo věcí něco přehlédl.“[113] Tedy místo akrescence přebývající části dědictví volí nová právní úprava dědění zákona. Tato úprava myslím lépe naplňuje zásadu maximálního respektování vůle zůstavitele[114] a jedná se o posun pozitivní, byť diskutabilně v praxi zbytečně komplikovaný. V případě, že určené podíly naplňovaly, nebo dokonce přesahovaly celkovou hodnotu pozůstalosti, se pak podíly těch dědiců s podíly určenými redukovaly na ½ jejich hodnoty a zbytek dědictví se dělil mezi ostatní dědice.[115] Ustanovení §1491 odst. 2 nového občanského zákoníku[116] opisuje tento římskoprávní mechanismus, pouze místo se zlomky podílů pracuje s myšlenkou odebrat z ostatních podílů tolik, aby se podíl dědice bez určeného podílu vyrovnal tomu nejmenšímu z určených. Jak se ovšem praxe vypořádá se situací, kdy jedním určeným podílem je pouze specifická věc zanedbatelné hodnoty, mi není jasno. Výjimka je u vojenského testamentu, kde se zbytek dělí podle intestátní posloupnosti[117] Tento spíše vedlejší fakt mi přijde nicméně nesmírně zajímavý zejména z toho důvodu, že nový občanský zákoník na této výjimce postavil pravidlo, čímž myslím, že zbytek pozůstalosti se dědí dle zákonné posloupnosti.

2.1.2 Současná úprava

Současná právní úprava v §477 odst. 1 občanského zákoníku[118] stanovuje, že *„V závěti zůstavitel ustanoví dědice, popřípadě určí jejich podíly nebo věci a práva, která jim mají připadnout. Nejsou-li podíly více dědiců v závěti určeny, platí, že jsou stejné.“*. Jak vidno, zákon je stran podílů poněkud stručný, dokonce ani komentář[119] nepodává obšírnější výklad problematiky. Toto ustanovení v zásadě kopíruje ustanovení nového občanského zákoníku §1490 odst. 1 „Je-*li povoláno několik dědiců a podíly nejsou určeny, mají právo na pozůstalost rovným dílem.“*[120]. V zásadě je však zákon jasný, byť

---

[113] Tamtéž

[114] Nepřímo vyjádřené například v §1435 Tamtéž. „Ve všech případech, kdy se zůstavitel zřejmě přepočetl, se provede dělení tak, aby byla jeho vůle naplněna co nejlépe.“

[115] HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského…, str. 540*. (Dále dokonce v určitých situacích docházelo k dělení na třetiny, ale takový výklad by nesloužil účelu práce a odkazuji a na toto místo v učebnici.)

[116] Vládní návrh občanského zákoníku. Obcanskyzakonik.justice.cz, duben 2011(cit. 4. 5. 2011. 14:20) Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html

[117] Avšak vojenské testamenty obecně byly v mnoha ohledech výjimkou z pravidel, viz. Zejména REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rimske pravo* a BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva*

[118] Tamtéž.

[119] ŠVESTKA, Jiří. *Občanský zákoník, Komentář*. Praha: C. H. BECK, 2006.

[120] Vládní návrh občanského zákoníku. Obcanskyzakonik.justice.cz, duben 2011(cit. 4. 5. 2011, 16:30) Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html

postrádá opatření pro situace stran současné existence dědiců s určenými a neurčenými podíly a zapracovává byť jen zmínkou *Heredis instituto ex re certa*. Ovšem zcela jednoznačně nepřináší oproti římskoprávní úpravě žádné inovace, naopak je poněkud simplifikovaný, za což mohou zejména, pro výstižnost opět cituji důvodovou zprávu k novému občanskému zákoníku *„simplifikační tendence totalitního zákonodárství“*[121], kteroužto mezeru musí vyplňovat judikatura a jiné zdroje.

Na podíly pamatuje již §1489 nového občanského zákoníku, který stanovuje, že pokud je některému dědici určen v závěti jen konkrétní podíl, který pozůstalost zcela nevyčerpá, dědí se zbytek dle zákona, tedy v intestátní posloupnosti.[122] Ovšem to neznamená, že akrescence se nevyskytuje ani v této připravované rekodifikaci, v §1494 a násl.[123] Je jasně určeno, že pokud existuje několik dědiců a jeden z dědiců nedědí a nemá náhradníka, přiroste uvolněný podíl k podílům ostatních dědiců, nebo jen těm s neurčeným podílem, pokud jsou povoláni dědici s určenými i neurčenými podíly,

Stran odpovědnosti za dluhy na převzaté pozůstalosti, platila v římském právu zásada, že dědic přebírá dluhy jen do výše hodnoty celé pozůstalosti, respektive svého podílu poměrně. ABGB ovšem tuto zásadu nepřevzal, což je u zákoníku natolik podobného římskoprávní úpravě nezvyklé, tuto zásadu převzal až tzv. středový kodex[124] a následně i občanský zákoník z roku 1964 v §470 odst. 1.[125] Nicméně už v době první republiky bylo toto ustanovení považované za přežitek[126], platící na území Slovenska a Podkarpatské Rusi.

2.2 Zrušení závěti

2.2.1 Zrušení závěti v římském právu

Závěť nebyla úkonem nenahraditelným a neodvolatelným, ve skutečnosti relativně často docházelo k jejím změnám, původní závěť byla v římském právu zrušitelná několika způsoby.

---

[121] Tamtéž, ale Důvodová zpráva , str. 933.
[122] Vládní návrh občanského zákoníku. Obcanskyzakonik.justice.cz, duben 2011(cit. 4. 5. 2011, 16:40) Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html
[123] Tamtéž
[124] SALÁK, P. *Odkaz – Římskoprávní institut ve světle českého práva 20. století*. *Dny práva – 2010 – Days of Law*, 1. ed. Brno: Masaryk University, 2010, str. 7.
[125] - aktuální znění: zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
[126] SALÁK, P. *Odkaz – Římskoprávní institut ve světle českého práva 20. století*. *Dny práva – 2010 – Days of Law*, 1. ed. Brno: Masaryk University, 2010, str. 7., Vážný, J., *Pojem dědického práva a účelnost jeho dnešní struktury*. Právny obzor VI., 1923, str. 97-103.

Prvním bylo odvolání závěti, coby jednostranný úkon zůstavitele, kterým závěť pozbyla platnost, *testamentum ruptum*[127], oproti tomu musíme rozlišovat *testamentum irritum*, kdy zůstavitel ztratil způsobilost pořídit závěť[128], druhým pak pořízení závěti nové, neboť dvě závěti vedle sebe nemohou obstát. Další způsoby byly poněkud situační, jednalo se o zrušení poškozením listiny dle prétorského práva a zrušení před třemi svědky nebo úřadem deset let po pořízení.[129]

2.2.2 Zrušení podle jiných právních předpisů

Srovnáme-li situaci se současnou úpravou, §480[130] spojuje účinek zrušení závěti s několika skutečnostmi, jednak jejím jednostranným odvoláním, sepsáním nové závěti a jejím fyzickým zničením. Jak je vidět, ke změně oproti úpravě římského práva ani zde příliš nedošlo, jediným posunem je fakt, že nové závěti starší obstojí v rozsahu, který není v konfliktu s ustanoveními té nové. Vyjma faktu, že byl z celého procesu vyňat prétor a zmizela justiniánská forma zrušení před třemi svědky a zmíněné parciální účinnosti starší závěti je tedy vše v zásadě stejné.

Ještě je třeba poznamenat, že krom faktu, že může existovat několik platných závětí vedle sebe v rozsahu, kdy nekonkurují obsahu té novější, platí pro vydědění, že pozdější vydědění ruší dědění vyděděným potomkem dle závěti starší a stejně tak pozdější závěť ve prospěch původně vyděděného potomka ruší vydědění ve starší závěti.[131]

Nový občanský zákoník v §1565 a 1566[132] obsahuje takřka navlas stejnou úpravu, pouze vyloučil zničení závěti coby samostatný důvod zrušení její platnosti, ale je subsumován pod odvolání, coby odvolání mlčky v §1568. Ještě nutno poznamenat, že odvolání musí být učiněno formou, jež je vyžadována pro pořízení závěti samotné a to jak v platné úpravě, tak v novém občanském zákoníku. Úprava je i zde mnohem bohatší a detailnější než v platném OZ.

Tyto úkony však musel vždy vykonat sám pořizovatel, nelze pro ten účel ani výslovně zmocnit jakoukoliv osobu, jako je tomu u odmítnutí dědictví, toto stanovisko

---

[127] REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rimske pravo…, str. 430.*
[128] HUMPHREYS, E.R. *Manual of civil law: for the use of schools, and more especially of candidates for teh civil service.* London: Longman, Brown, Greens and Longmans, 1854, str. 114.
[129] REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rimske pravo…, str. 430.*
[130] -aktuální znění: zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
[131] BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, str. 89.
[132] Vládní návrh občanského zákoníku. Obcanskyzakonik.justice.cz, duben 2011(cit. 12.7.2011, 18:23) Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html

vychází z usnesení Nejvyššího soudu.[133] Podobně je tomu u zničení závěti, to musí provést zůstavitel sám.[134]

Za První republiky platil na našem území ABGB[135], který obsahoval úpravu závěti, tedy kšaftu, namísto našeho vlastního občanského zákona, na kterém se pracovalo, ale nevešel v platnost, neboť Druhá světová válka práce na něm zastavila a vlastní právní úpravy jsme se dočkali až v roce 1950. Kšaft byl v ABGB nejprve poměrně spoře upraven a úprava měla zprvu řadu nedostatků, bylo kupříkladu možné pořídit nový testament a tím starší testament zrušit pouze, pokud si tuto možnost zůstavitel vymínil již v prvém testamentu neboli kšaftu[136].

Se zrušením závěti počítá španělská právní úprava, ovšem pouze jejím odvoláním, případně sepsáním závěti nové, přičemž sám zůstavitel určí, zda starší závěť ruší zcela nebo jen z části čl. 739[137], její fyzické zničení zde tedy není bráno v potaz. Odvolání musí mít formu, jako závěť samotná, což se shoduje s římskoprávní úpravou i tou současnou, jak jsem výše uvedl, viz čl. 738[138].

2.2.3 Obživnutí závěti

Závěrem kapitoly o zrušení závěti bych se rád věnoval tzv. „obživnutí závěti“. V zásadě se jedná o otázku, zda starší závěť, která byla zrušena závětí novou, zaniká a není možné se k ní vrátit, pokud byla zrušena závěť novější, nebo tomu tak není. Jak JUDr. Bednář konstatuje ve své knize[139], v současném občanském zákoníku[140] to možné není, tento postoj podporuje praxe[141] i teorie[142]. Tento problém je vnímán širší odbornou veřejností, nejedná se pouze o teorii jednoho právního teoretika a na mnoha místech je výklad judikaturou, coby jediný zdroj úpravy některých institutů, včetně „obživnutí závěti“, vnímán jako problém zásadní[143]. Odkazovaný judikát se v roce 1982 zaobíral otázkou obživnutí závěti v souvislosti s úpravou v tzv. středovém zákoníku občanském,

---

[133] - usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. března 2008, sp. zn. 21 CDO 2968/2006.
[134] BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, str. 89
[135] - ABGB: obecný zákoník občanský, patentem císaře Františka I. č. 946 Sb. z. s. z roku 1811 ve znění pozdějších předpisů
[136] SCHELLE, K. ABGB a Dědické právo. *Dny práva – 2010 – Days of Law*, 1. ed. Brno: Masaryk University, 2010
http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings/
[137] - aktuální znění: Španělský občanský zákoník schválený královským nařízením z 24. Července 1889
[138] Tamtéž
[139] BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, str. 89
[140] - aktuální znění: zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
[141] Judikát R 30/82 odkazovaný v BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, str. 89
[142] MUZIKÁŘ, L. HOLUB, M. *Občanský zákoník - komentář.* Svazek I. Praha: Linde, 2003, str. 703.
[143] Dědické právo, konkrétní změny. Obcanskyzakonik.justice.cz, červen 2011 (cit. 17. 7. 2011, 20:00) http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/dedicke-pravo/konkretni-zmeny/zavet.html

konkrétně §723[144], tedy již v době účinnosti nového občanského zákoníku z roku 1964, přičemž se od tohoto institutu distancoval, neboť zejména nesouhlasil s myšlenkou, že by jednou zaniklá závěť měla znovu nabýt platnosti bez výslovného jednostranného úkonu zůstavitele. S touto myšlenkou však zásadně nesouhlasí nejen V. Bednář[145], ale i J. Mikeš[146], kteří jsou názoru, že platnost závětí se má posuzovat až v době smrti zůstavitele, tedy v případě tzv. obživlé závěti existuje jedna závěť, která nebyla výslovně vzata zpět či zničena a měla by být v rámci respektování vůle zůstavitele shledána platnou.

Současná právní praxe a část teoretiků, považuje testament zrušený testamentem pozdějším, za neobnovitelný, zrušením této pozdější závěti, neboť jej považují za mrtvý a zrušený. Ve světle zmíněných pramenů to však spíše vypadá, že se jedná o aplikační přednost pozdější závěti před dřívější, nadto je třeba se vypořádat s logickým argumentem, že pokud zůstavitel pozdější závěť zničil, či vzal zpět a jinou nezanechal, je logické se zabývat možností, že si rozmyslel změny oproti závěti původní a platí tak jeho poslední výslovně nezrušená závěť, která nikdy abstraktně myšleno nezemřela a nemůže tudíž obživnout[147]. Otázkou, kterou je třeba se rovněž zabývat je, zda není možné že tímto spíše zamýšlel nechat osud svého dědictví na intestátní posloupnosti, nicméně je dle mého názoru logičtější se domnívat že svou původní vůli modifikoval závětí pozdější a později si onu modifikaci rozmyslel. O této situaci už by neměly být vůbec žádné pochybnosti v nové úpravě, kde je v §1566[148] výslovně řečeno, že „*Pořízením pozdější závěti se dřívější závěť ruší v rozsahu, v jakém nemůže vedle pozdější závěti obstát.“* Z mého pohledu je tak jasné, že v době smrti platí původní závěť, neboť proti zrušené pozdější závěti zajisté obstojí.

Zajímavý pohled přináší španělská úprava, kde je výslovně uvedeno v čl. 739[149], že závěť původní znovu nabude platnost, pokud zůstavitel pozdější závěť odvolá.

2.3 Dědění ze závěti a ze zákona

Současný občanský zákoník Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů, v rámci dědického práva rozlišuje dědění ze zákona a ze závěti,

---

[144] -zákon č. 141/1950 obecný zákoník občanský ve znění pozdějších předpisů, tzv. středový zákoník občanský

[145] BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost.* … str. 89

[146] MIKEŠ J. Dědické právo (Právní poradce pro každého). Praha: Informatorium 1993 str. 90

[147] BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost.* …..str. 89

[148] Vládní návrh občanského zákoníku. Obcanskyzakonik.justice.cz, duben 2011 (cit. 18. 7. 2011, 2:53) Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html

[149] - aktuální znění: Španělský občanský zákoník schválený královským nařízením z 24. Července 1889

jimž se věnují hlavy dva a tři, stejně tak římské právo znalo již od Zákona XII. desek tyto dva druhy dědění. Římské právo civilní, prétorské, císařské a justiniánské novely měly značně odlišné úpravy. Z každé úpravy se do dnešní podoby dochovala určitá část. Tato práce je primárně zaměřena na dědění ze závěti, ale vzhledem k tomu, že mají tyto dva způsoby dědění mnoho třecích ploch, a výjimečně dochází k dědění částečně ze zákona i závěti, ke kterémužto institutu se vrací v nemalé míře nový občanský zákoník[150]. Nicméně je ještě nutné poznamenat, že dědění z více titulů, tedy zákona i závěti najednou bylo v Římském právu zakázáno. Stručně srovnám současnou úpravu zákonné posloupnosti s platnou právní úpravou u první dědické skupiny.

2.3.1. Dědické skupiny intestátní posloupnosti

V současném platném právu se dědí, podobně jako v římském právu, ze zákona ve skupinách. Ty jsou v právu moderním, respektive současné právní úpravě v České republice čtyři, ale v římskoprávní úpravě byli v civilním právu tři. Nicméně v prétorském právu a od Justiniánových reforem byly již čtyři, není však vhodné z tohoto faktu usuzovat, že se vlastně v zásadě nic nezměnilo. Intestátní posloupnost byla silně zatížena několika specifiky, jež zmíním níže. V následující kapitole rozeberu úpravu první skupiny, neboť psát zvlášť o skupinách v jednotlivých formách vývoje by bylo přespříliš rozsáhlé a především by to neplnilo zamýšlený účel.

2.3.2. První skupina

V první skupině dědí zůstavitelovi děti a manžel či partner stejným dílem, případně jejich děti, nebo děti jejich dětí, pokud předešlí nedědí (§473).[151] Tato třída je vzácně identická s novým občanským zákoníkem §1625 odst.1[152]

V římském právu civilním dědili v první skupině *sui heredes,* členové domácnosti pod otcovou mocí, jmenovitě děti, nebylo-li jich, pak vnuci po synech a manželka *in manu*[153], jež měla postavení shodné s dcerou.[154] Pro případ dědiců bližších i vzdálenějších se dělilo *in stripes* (dle kmenů)[155], nárok měli vzdálenější příbuzní dohromady ve stejné výši jako podíl bližšího příbuzného. Kupříkladu ze dvou synů zůstal na živu jen jeden a po druhém zůstali dva vnuci, syn dostane ½ a vnuci každý ¼,

---

[150] Vládní návrh občanského zákoníku. Obcanskyzakonik.justice.cz, duben 2011 (cit. 8. 5. 2011, 18:00) Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html
[151] - aktuální znění: zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
[152] Vládní návrh občanského zákoníku. Obcanskyzakonik.justice.cz, duben 2011(cit. 8. 5. 2011, 18:00) Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html
[153] Pod manželskou mocí
[154] GAIUS, Učebnice práva ve čtyřech knihách. Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 1997. 141 s.
[155] BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva ... ,* str. 167.

přičemž tento princip je identický s odst. 2 §473[156], který stanoví, že není-li potomků, nebývají stejným dílem vnuci a pravnuci. Tento jev je pojmem známým římskoprávní nauce coby *successio graduum*[157] (bližší příbuzný vylučuje vzdálenějšího). Ve stejném duchu postupuje i návrh nového občanského zákoníku v §1576 jsou neopominutelnými dědici děti zůstavitele a nedědí-li, pak jejich potomci.[158] Více k tematice neopomenutelných dědiců v další kapitole. Ještě lépe je zásada uplatněna v §1636 odst. 3, „*Přežije-li vyděděný potomek zůstavitele, nedědí ani potomci vyděděného potomka, ledaže zůstavitel projeví jinou vůli. Nedožije-li se vyděděný potomek smrti zůstavitele, pak jeho potomci dědí vyjma těch, kteří jsou samostatně vyloučeni z práva dědického*"[159] Pokusím se níže v kapitolách věnovaných prvorepublikové a zahraniční právní úpravě vyhledat zásadu *successio graduum*, neboť doteď jsem od této zásady nenašel žádnou odchylku.

Principielně zde bylo důležité *agnátské*[160] příbuzenství, tedy podřízenost *pateru familiae* a určitá přezíravost vůči ženě a ženským potomkům, což jsou ta dobová specifika, na která jsem prve odkazoval. Vedle toho existovala prétorská posloupnost, která v první skupině „*Unde liberi*" povolávala potomky zůstavitele[161]. Zde je vidět prétorovo zaměření na *kognátské*[162], tedy pokrevní příbuzenství, kdy nezáleželo na tom, zda podléhal otcovské moci, ba dokonce ani na pohlaví. Udílelo se však jen *bonorum possessio*[163]. Situace se přiblížila současnosti, co se potomků týče, ale z první skupiny zmizela manželka do skupiny čtvrté.

Do první třídy prétorské intestátní posloupnosti se dostaly děti matky v pořadí před matčinými agnáty (rodovými příbuznými) skrze *Senatusconsultum Orfitianum* v době císařství. [164]

Justiniánské novely se přiklonily ke kognátskému principu podobně jako prétor, v rámci upřednostňování pokrevních příbuzných byli v první skupině potomci obou pohlaví. Manželka zůstal/a ve čtvrté skupině, ale Justinián jí přiznal čtvrtinu majetku

---

[156] - aktuální znění: zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
[157] REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rimske pravo…, str.* 432.
[158]Vládní návrh občanského zákoníku. Obcanskyzakonik.justice.cz, duben 2011(cit. 8. 5. 2011, 18:30) Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html
[159] Vládní návrh občanského zákoníku. Obcanskyzakonik.justice.cz, duben 2011(cit. 8. 5. 2011, 18:50) Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html
[160] Příbuzenství založené na podřízenosti pateru familiae
[161] BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva ...,* str. 151.
[162] Příbuzenství pokrevní
[163] „*the right of suing for or retaining a patrimony or thing which belonged to another at the time of his death*" Ulpian D. 37, 1, 3
[164] REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rimske pravo…,* str. 434.

zemřelého, byla-li prokazatelně finančně nezajištěná.[165] Tímto se velmi přiblížil současné úpravě, neboť ji tak fakticky přeřadil, byť situačně do první skupiny.

S odkazem do literatury, ze které jsem v této podkapitole čerpal, musím konstatovat, že nebýt dobově zabarvených sporů stran agnátského a kognátského příbuzenství, byly by dědické skupiny takřka k nerozeznání podobné současné právní úpravě a tento fakt tak podporuje moji výchozí hypotézu, že testament, ale potažmo i dědické právo jako celek, se liší od současné právní úpravy jen velmi málo a to zejména z důvodů společenského vývoje, nikoliv postupu právní vědy.

Ani zde však nemohu opomenout nový občanský zákoník, který obsahuje dokonce šest dědických tříd. [166] Úprava ABGB je v zásadě totožná, v první třídě jsou potomci zůstavitele a jejich potomci, nicméně manželce bylo přiznáno specifické postavení mimo klasické třídy, jak je upraveno v hlavě třináctė §730 n.[167]., což odpovídá mechanismu dědění za Justiniána vyjma podmínky nezajištěnosti. Zabývat se jimi, by však bylo zcela v rozporu se zaměřením práce.

2.4 Nepominutelní dědicové a přidružená problematika

Již v době římské republiky bylo shledáno, že zůstavitel, pater familias, často zneužíval volnosti ustanovit za dědice kterékoliv osoby bez ohledu na nejbližší příbuzné a jejich závislé sociální postavení.[168] Přitom tito, děti a manželka, se mnohdy na nabývání majetku přímo podíleli a v případě, kdy by byli v rámci závěti opomenuti, by se ocitli v nelehké situaci. Tudíž bylo zůstaviteli ukládáno tyto dědice v závěti zmínit a koncem republiky byly dokonce stanoveny pevné podíly, které musel těmto nepominutelným dědicům odkázat.

Tento přístup odráží i pozdější Justiniánské novely stran dědění ze závěti, viz kapitola 2.3.2, kde byl nezajištěné manželce stanoven pevný podíl, právě tato provázanost určitých postojů, respektive tendencí v římském právu, zde zabezpečování nebližších příbuzných mne utvrzuje v tom, že jsem minulou kapitolu o dědění ze zákona zařadil oprávněně, byť jsem o tom měl zprvu určité pohybnosti.

---

[165] tamtéž
[166] Vládní návrh občanského zákoníku. Obcanskyzakonik.justice.cz, duben 2011(cit. 9.5.2011, 09:00) Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html
[167] - ABGB: obecný zákoník občanský, patentem císaře Františka I. č. 946 Sb. z. s. z roku 1811 ve znění pozdějších předpisů
[168] REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rimske pravo…*, str. 435.

Nutno konstatovat, že nový občanský zákoník obsahuje nejen po všech stránkách komplexnější úpravu dědického práva, ale i institut nepominutelného dědice je zde zpracován o poznání svědomitěji, má vlastní oddíl, viz §1632 n..[169]

2.4.1. Neopominutelní dědicové

V římském právu byli neopominutelnými dědici *sui heredes*, tedy synové, a dále dcery, vnuci a manželka in manu. Nový občanský zákoník v §1633 odst. 1 stanoví, že nepominutelnými dědici jsou děti zůstavitele a nedědí-li pak jejich potomci. V platné právní úpravě[170] §479 *„Nezletilým potomkům se musí dostat aspoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona, a zletilým potomkům aspoň tolik, kolik činí jedna polovina jejich dědického podílu ze zákona. Pokud závěť tomu odporuje, je v této části neplatná, nedošlo-li k vydědění uvedených potomků.“*[171]

Teoreticky poměrně problematické se mi jeví ustanovení nového občanského zákoníku §1641 odst. 2 *„Dopustil-li se ten, kdo byl opominut nikoli omylem, něčeho, co naplňuje zákonný důvod vydědění, hledí se na toto opominutí jako na vydědění učiněné mlčky a po právu.“*,[172] dokazování faktu, že nebyl opomenut omylem, by mohlo být komplikované. Samotné zákonné důvody vydědění zpravidla nezakládají, je tedy třeba jednostranného právního úkonu, ale římskoprávní úprava ani platná občanskoprávní úprava takový institut nezná.

Zákoník ABGB mluví o neopominutelných dědicích skrze institut povinného podílu, tedy se spíše odvozuje od pozdní římskoprávní úpravy. Povinné podíly jsou upraveny ve hlavě čtrnácté.[173]

2.4.2. Dědění proti závěti a vydědění

Vydědit bylo dědice nutno výslovně, aby byl zachován požadavek zmínit neopomenutelného dědice v závěti. Odlišovali se ovšem synové od ostatních neopominutelných dědiců *„Platilo tiež, že ak chcel otec syna vydědit, musel ho vydediť jednotlivo s uvedením jeho jména, napríklad: „Titus, syn mój, nech je vydedený!“, kým ostatný neopomenutelní dedičia (manzelka in manu, dcery, vnuky) mohli být vedeni*

---

[169] Vládní návrh občanského zákoníku. Obcanskyzakonik.justice.cz, duben 2011(cit. 10.5.2011. 08:00) Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html
[170] Tamtéž
[171] - aktuální znění: zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
[172] Vládní návrh občanského zákoníku. Obcanskyzakonik.justice.cz, duben 2011(cit. 10.5.2011. 9:00) Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html
[173] - ABGB: obecný zákoník občanský, patentem císaře Františka I. č. 946 Sb. z. s. z roku 1811 ve znění pozdějších předpisů

obecnou klauzulou „Všetci ostatní nech sú vydedení!“[174]Zde je ještě zapotřebí zmínit, že pro označení dědice postačilo jeho označení jedním identifikátorem, tedy stačil titul, nebo jméno či příjmení, nicméně postačí jeden z těchto identifikátorů.[175] Opomenutí dědice činilo závěť neplatnou podle civilního práva, prétor nicméně přiznával bonorum possessio[176] ve výši zákonného podílu a zbytek pozůstalosti se vypořádal dle závěti.

V současné, platné právní úpravě je situace v zásadě identická, s modifikací stran zletilosti v §479*„Nezletilým potomkům se musí dostat aspoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona, a zletilým potomkům aspoň tolik, kolik činí jedna polovina jejich dědického podílu ze zákona. Pokud závěť tomu odporuje, je v této části neplatná, nedošlo-li k vydědění uvedených potomků.“*[177] Závěť je tedy jak vidno stran podílů neopominutelných dědiců vždy neplatná jen co do rozsahu jejich zákonného podílu, pokud nebyli v souladu s relevantní právní úpravou vyděděni a nedochází k její absolutní neplatnosti, zbytek pozůstalosti se rozdělí dle závěti. Vydědění nebylo v římském právu od Konstatntina vázáno na určitou formu, to však neplatilo v římském právu za Justiniána, vyděděni museli být všichni neopominutelní dědici postupem stanoveným výše, jinak byla závěť neplatná a dědili vedle ustanovených dědiců.[178]

Zákonné důvody vydědění jsou vyjádřeny taxativně v §469 odst. 1 a) až d) občanského zákoníku[179] a §1636 odst. 1 a) až d) nového občanského zákoníku[180], přičemž úpravy se na první pohled shodují, důvodem vydědění jsou a) neposkytnutí pomoci v nouzi, b) neprojevování zájmu, zde je ovšem zapotřebí individuálně posoudit situaci a musí být prokázáno, že nezájem nebyl i u zůstavitele, na druhou stranu je třeba opravdový zájem[181], c) odsouzení pro úmyslný trestný čin, a d) vedení nezřízeného života. Pominu-li určité kosmetické úpravy, zásadní jsou dva rozdíly. Zaprvé v novém občanském zákoníku může zůstavitel vyděděním nejen dědice z práva na povinný díl vyloučit, ale i omezit jej. Zadruhé, ale podle mne podstatněji existuje, situační pátý zákonný důvod vydědění v §1637, kde je dána možnost vydědit i neopominutelného dědice, jehož dluhy a marnotratnost by mohly ohrozit zajištění jeho potomků (zejména

---

[174] REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rimske pravo…, str.* 436.
[175] Ulpinianus D. 1, 4, 1. Let us consider what is meant by the term "specific disinheritance." Must the name, the title, and the surname be mentioned, or will it be sufficient for any of them to be stated? It is established that it is sufficient for one of them to be mentioned.
[176] Viz výklad v kapitole 1.2.4.
[177] - aktuální znění: zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
[178] BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva* ... str. 171, 176,177.
[179] - aktuální znění: zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
[180] Vládní návrh občanského zákoníku. Obcanskyzakonik.justice.cz, duben 2011(cit. 10.5.2011, 14:00) Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html
[181] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 1. 2001, sp. zn. 21 Cdo 48/2000.

myšleno vnoučat), čímž se obchází zásada *successio graduum*[182] (bližší příbuzný vylučuje vzdálenějšího) zmíněné v kapitole 2.2.2. pro případ, že marnotratnost a dluhy nelze subsumovat pod trvale nezřízený život. Což je zcela zásadní průlom, jinak jsem nikde prozatím na porušení, respektive spíše obejití této zásady nenarazil.

Prakticky měl neopominutelný dědic v římském právu možnost bránit se žalobou *querella inofficiosi testamenti*, přičemž z hlediska nauky je nutné rozlišovat, co mohl nárokovat. Za starší doby v pozdější západořímské říši mohl dědic nárokovat část pozůstalosti do výše zákonného podílu *portio legitima*, nicméně za Justiniánských reforem pouze povinný díl *portio debita*, což byla nejméně ¼ zákonného podílu.[183]

V oblasti vydědění je jak nový občanský zákoník, tak současná právní úprava již podstatně pokročilejší a jedná se o první oblast, kde jsem zaznamenal v rámci dědického práva tak výrazný posun, byť jsem zaslechl z řad kolegů nepodložené názory, že původně měly být zákonné důvody pro vydědění zrušeny, aby mohl zůstavitel vydědit nepominutelné dědice dle libosti, jednalo se však buď o mystifikaci, nebo se tato forma vydědění nedostala ani do původního návrhu.[184]

2.4.3 Vydědění a neopominutelní dědicové ve španělském právu

Španělská právní úprava u vydědění používá odlišný mechanismus, sice také vznáší požadavek na pouze zákonné důvody vydědění v čl. 849, ovšem rozděluje se na obecné důvody tzv. nehodnosti v čl. 756[185], jimiž jsou rodiče, jež odložili dítě, tedy zůstavitele, nebo ten kdo zavraždil, nebo se pokusil zavraždit zůstavitele nebo jeho příbuzného, případně nenahlásil jeho násilnou smrt, ačkoliv k tomu je ze zákona povinen, na což navazují konkrétní důvody pro vydědění. Potomky je možné vydědit, mimo obecné důvody, pokud odmítli zůstaviteli poskytnout jídlo, nebo jej týrali na základě čl. 853[186]. Vydědit rodiče a předky je pak možné pokud zejména odmítli bezdůvodně živit zůstavitelovy děti čl. 854.[187] Manžela/ku je pak možné vydědit, pokud opakovaně neplnil/a manželské povinnosti, neživil/a děti, nebo přišel/la o rodičovská práva dle čl. 855.[188] Římská právní úprava ponechala značný prostor stran úpravy vydědění a tak je logické, že vznikla i jiná podoba a rozsáhlejší variace důvodů

---

[182] REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rimske pravo*... 432 s.
[183] DOSTALÍK, Petr, HRDINA, Ignác. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2010. 103 s.
[184] Návrh občanského zákoníku. Obcanskyzakonik.justice.cz, duben 2011(cit. 10.5.2011, 16:00) Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html
[185] - aktuální znění: Španělský občanský zákoník schválený královským nařízením z 24. Července 1889
[186] Tamtéž
[187] Tamtéž
[188] Tamtéž

vydědění. Abychom porozuměli španělské právní úpravě, musíme si nejdříve uvědomit, že rodina je v této kultuře mnohem rozvětvenějším a vztahy těsnějším společenstvím, než severněji v Evropě, z toho pochází i širší počet neopominutelných dědiců, jsou jimi děti, nebo jiní potomci, kteří mají nárok na dvě třetiny dědictví, pokud jich není, jsou jimi rodiče, jimž náleží jedna polovina, ledaže existuje manželka zůstavitele, v tom případě náleží rodičům jedna třetina, základním ustanovením je zde čl. 807[189].

2.5 Ustanovení dědice pod podmínkou

K závěti bylo možno pořizovat modus, neboli podmínku (dle starší literatury výminku). Bylo však nutno mít se při jejich zřizování na pozoru, neboť se mohly snadno stát neplatnými a právo se s nimi muselo vypořádat systémem záruk a rozličných pravidel stran jejich přípustnosti a platnosti.

Občanský zákoník § 478 stanovuje, že veškeré podmínky v závěti nemají právní následky[190], což si vykládám, jako další projev neúcty totalitního zákonodárství k úpravě majetkoprávních poměrů jednotlivci, jak o tom hovoří důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku. Ten toto pravidlo nepřejal dále k porovnání obou úprav níže. Situace je velice komplikovaná a Nejvyšší soud ji roztrouseně upravuje judikaturou, která je mnohdy pokud ne chybná, pak alespoň zmatečná, jak na to poukazuje JUDr. Bednář u soudního nálezu, který považuje možnost ustanovení věcného břemene na nemovitost, v případě pozůstalosti odkázané jedinému dědici za výjimku z pravidla[191] zákazu podmínek dle §478.[192]

2.5.1. Druhy podmínek

Podmínka se ustanovuje složitě, neboť ze zásady *semel heres semper heres*[193]plyne, že nelze dědice, jež už nabyl dědictví tohoto zbavit, lze pouze dát podmínky, kterými se odloží *delace*[194]. Stejně tak odkládací podmínka lze uložit, dokud není odkládací podmínka naplněna, v tom případě udílel prétor zpravidla *bonorum possessionem secundum tabulas*[195], pokud dědic zemřel, aniž podmínku naplnil, podmínka byla zmařena. Nicméně aby tuto možnost nezneužil, musel dát spoludědici záruku, že v případě zmaření podmínky vydá celý podíl, pokud záruku nedá, ustanoví se

---

[189] Tamtéž
[190] - aktuální znění: zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
[191] BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, str. 86.
[192] - aktuální znění: zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
[193] Jendou dědic navždy dědic
[194] Možnost přijmout dědictví- BERGER, Adolf. *Encyclopedic dictionary of Roman law*…, str. 428-9.
[195] BERGER, Adolf. *Encyclopedic dictionary of Roman law*…, str. 376.

curator bonorum.[196] Ovšem pokud jsou tyto podmínky nemravné, nebo nemožné, pokládají se za nepřipojené [197]. Toto ustanovení v zásadě identické s §1553 odst. 1 a 2, který říká, že nemožné odkládací a rozvazovací podmínky jsou neplatné. Zajímavá situace nastává u podmínky, kdy dědic slíbí něco pro zůstavitele vykonat „Výminka tu účinkuje jako modus a dokud nevykoná dědic, co přísahal vykonat, nepropustí se mu actiones hereditarie“[198]. Tento jev zároveň zachovává zásadu: „*semel heres semper“ heres*, ale také účinně zajišťuje splnění přísahy a ochraňuje tak zůstavitelovu vůli.

Nový občanský zákoník ovšem pracuje s dalšími dvěma novými pojmy a to doložením času, tedy v §1554 n. [199], kde jsou pravidla stran nemožnosti podobná jako u podmínek. Tedy pokud ta doba nemůže evidentně nastat nebo je v nereálném časovém horizontu postupuje se jako u nemožné podmínky. Dále jde o zvláštní ustanovení §1557, kde jsou pravidla pro případ kdy je nástup k dědictví odsunut podmínkou či doložením času a do nabytí má pak přední dědic práva poživatele, dle příslušných ustanovení. Moderní právní věda ve vztahu k občanskému zákoníku z roku 1964 stanovení doby nepovažuje za podmínku, ale za institut jí podobný a hlavní rozdíl spočívá v tom, že je předem jasné, kdy nastane.[200]

Zvláštním druhem byla Negativní potestativní podmínka, kdy se dědic zavázal vydat dědictví, pokud se zachová způsobem, který zůstavitel zakazuje. Toto muselo být zajištěno nějakou zárukou. Tuto podmínku vymyslel Q.Mucius, konzul r-95 př. n. l., mluví se o *Mucina causo*, přičemž ručit musel pouze spoludědicům, ručení se rozšířilo i na intestátní dědice, byla li podmínka, že nesmí vstoupit do druhého manželství. Toto pravidlo vešlo v platnost za Justiniána.

2.5.2 Splnění podmínky, modu

Na ochranu spoludědiců, stran plnění modu, sloužila *actio familiae erciscundae*[201], mohl však zasáhnout i úřad z vlastního popudu. „*Po případě může dědic, nesplní-li modus, státi se za jistých okolností dědictví nehodným.“*[202]

---

[196] HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského…,* str. 542.
[197] Ulpinianus D. 28,7,6 (Si quis ita institutus sit, si monumentum post mortem testatoris in triduo proximo mortis eius facisset: cum monumentum in triduo perfici non possit, dicendum erit condicionem evanescere quasi impossiblem)
[198] HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského…,* str. 541.
[199] Vládní návrh občanského zákoníku. Obcanskyzakonik.justice.cz, duben 2011(cit. 10.5.2011. 18:00) Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html
[200] KNAPPOVÁ, M. ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. Praha: ASPI, 2002, str. 136., KNAPP, V. PLANK, K. a kol. *Učebnice československého občanského práva*. Svazek II. Praha: Orbis, 1965, s. 273.
[201] BERGER, Adolf. *Encyclopedic dictionary of Roman law*…, str. 394.
[202] HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského…,* str. 543.

2.6 Dědická substituce

2.6.1 Výklad obecně a úprava římského práva

Ustanovení náhradního dědice je obsahovou náležitostí závěti a jedná se o další institut, jenž přežil až do současnosti, byť v případě platné právní úpravy jen díky soudní praxi, konkrétně §477,478[203], od kterých se odvozuje dle judikatury NS, že se nejedná o podmínku, ale jiný, pro dědické právo přínosný institut. Zůstavitel tímto institutem upravoval situaci pro případ, kdy původní dědic nedědil, ať už z jakéhokoliv důvodu, kupříkladu zemřel před smrtí zůstavitele, nebo dědictví odmítl. Aby byla co nejlépe naplněna jeho vůle stran konkrétních dědiců, určil osobu, která bude v tomto případě dědit na místo dědice původního a to konkrétně podíl dědice původního.

Římské právo rozlišovalo mezi vulgární, pupilární a quasi-pupilární substitucí, tedy náhradnictvím, přičemž druhá a třetí substituce upravuje situaci pro případ dědění nedospělého potomka.[204] Substituce vulgární má stejnou podobu a účel i v současné právní úpravě, slouží jako zajišťovací institut pro případ, že povolaný dědic z nějakého důvodu dědictví nenabude.[205] Pupilární i quasi pupilární substituce se zřizovala z praktických důvodů, neboť mortalita nedospělých byla vysoká a duševní choroby neléčitelné. Pupilární testament se zřizoval pro případ, kdy by dítě, coby dědic zemřelo před dosažením dospělosti a quasi pupilární substituce pokud byl dědicem potomek duševně nemocný, pro případ že by se do smrti neuzdravil[206]. V praxi římského práva bylo zvykem tato náhradnictví kombinovat, kupříkladu stanovit, že „Syn můj, Titus, nechť je mým dědicem, pokud by se nestal dědicem, nebo by zemřel dřív, než by dospěl, nechť je mým dědicem Seius.“[207] Praxe povolovala i pupilární náhradnictví u *nascituru*, tedy nenarozenému dítěti a to dokonce i pokud nebylo jasné, zda vůbec žena těhotná je. Tento problém už ovšem vzhledem k pokroku medicíny nepřetrvává, respektive není rozšířen.

2.6.2 Substituce v současnosti a vývoj úpravy

V současné době dělí právní věda dědickou substituci na vulgární a fideicomissální (obecnou a svěřeneckou), přičemž naše právní úprava v rámci judikatury NS uznává pouze obecnou. Ale kupříkladu německá uznává i fideicomissální oproti již popsané římské úpravě. Jak jsem již výše uvedl, NS nepovažuje dědickou

---

[203] - aktuální znění: zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
[204] Ulpianus D 28, 6, 2
[205] Modestinus D 28, 6, 1
[206] REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rimske pravo… str.* 428.
[207] Gaius Instituce 2, str. 179-183

substituci za podmínku závěti, což by ji činilo v závěti neplatnou dle §478[208], nicméně povoluje pouze vulgární substituci[209], neboť patrně pokládá svěřeneckou za příliš komplikovanou, než aby nebyla viděna alespoň zčásti jako podmínka. Vzhledem k tomu že svěřenecká substituce ukládá dědici předat nabitý podíl po své smrti jiné osobě, dá se na něj logicky nazírat jako na zvláštní druh odkládací podmínky, která je zakázána, tudíž by její povolení bylo s největší pravděpodobností přímo kontra legem. Dle názorů JUDr. Bednáře a JUDr. Melzera se však jedná o účelový výklad, který nemá v moderní právní vědě místo, argumentují zejména tím, že současný občanský zákoník nerozlišuje mezi podmínkami ve prospěch a neprospěch dědice.[210] Tato argumentace mne vede k závěru, že má prvotní úvaha byla příliš úzce vyprofilovaná a zmínění autoři mají nejspíš pravdu, nicméně hlavní problém vidím v ustanovení §478 samotném, naštěstí se blíží účinnost nového občanského zákoníku, který zmíněný spor vyřeší. Oproti tomu německá úprava v ABGB počítá s vulgární i fideicomissální substitucí dle ABGB §604 a §608[211].

Nový občanský zákoník počítá výslovně s náhradnictvím, včetně zřizování náhradníků stanovených náhradníků a podmínek přiřazených k náhradnictví. Celá úprava je v §1497n. Pozornost si zaslouží mimo jiné ustanovení §1501, které upravuje zánik náhradnictví, krom předvídatelného ustanovení v odstavci prvním, že zaniká, pokud dědictví nabude povolaný dědic, obsahuje i jakýsi bezpečnostní institut zániku náhradnictví pokud bylo náhradnictví zřízeno potomku zůstavitele, který v době pořízení závěti neměl svých potomků. Chrání se tak vůle zůstavitele, neboť jeho úmyslem bylo nad vší pochybnost zabezpečit rodinu zvoleného dědice a pouze v případě, kdy by nemohl nikdo z jeho těla dědictví nabýt, chtěl odkázat někomu jinému. V případě smrti povolaného dědice, potomka, nebo dítěte zůstavitele se totiž tímto uvolněný díl vypořádával dle zákonné posloupnosti podle §1490 odst. 2[212], neboť vznikla část pozůstalosti, kterou nenabyl nikdo z povolaných dědiců, a tito potomci mají nárok na povinný díl.

---

[208] - aktuální znění: zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

[209] Sborník směrnic, usnesení, rozborů a zhodnocení soudní praxe pléna a prezídia Nejvyššího soudu 1965-1967, Praha: Nejvyšší soud ČSSR, 1974, str. 552

[210] BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, str. 87 a MELZER F. Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace. Praha: C. H. Beck, 2009.

[211] - ABGB: obecný zákoník občanský, patentem císaře Františka I. č. 946 Sb. z. s. z roku 1811 ve znění pozdějších předpisů

[212] Vládní návrh občanského zákoníku. Obcanskyzakonik.justice.cz, duben 2011(cit. 4. 5. 2011, 14:00) Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html

Španělská právní úprava obsahuje velice stručnou úpravu dědické substituce, nicméně zahrnuje substituci pupilární v čl. 775[213], vulgární substituce je jinak v zásadě identická se současnou úpravou, čl. 774[214], je možné stanovit náhradníky dědicům, každému jednoho nebo i více, nebo naopak více dědicům jednoho náhradníka.

2.7 Legatum

Legatum, neboli odkaz, je velmi starým institutem datovaným už k počátkům římskoprávní úpravy, nicméně zásadu univerzální sukcese nešlo jednoduše obejít a takto zanechané věci byly obtížně vymahatelné, z hlediska formálních náležitostí se muselo jednat o slavnostní závazek před svědky zapsaný v textu za vlastním zněním závěti[215] a to až do Justiniána. Téma samotné by včetně judikatury vystačilo pravděpodobně na samostatnou diplomovou práci, nicméně nemohu tuto důležitou obsahovou náležitost závěti opomenout. Omezím se však na poněkud kratší výklad problematiky.

2.7.1 Heredis instituto ex re certa

Jedná se o institut dědění určité věci. Dědic určité věci původně mohl dokonce získat celé dědictví, pokud nebyl určen jiný dědic zbytku, nicméně samotný institut odporoval římskoprávní zásadě univerzální sukcese[216]. Dědic měl nárok na určitou konkrétní věc z dědictví vyjádřenou určitým podílem na celkovém dědictví, původně byl tento dodatek neplatný a rušil celou závěť, na druhou stranu právník Sabinus za časů císaře Augusta tvrdil, že by měl být uznáván kvůli uznávání legátů a fideicomissů[217]. V době Justiniána měl tento dědic povinnost odevzdat podíl dědicům a dostal *rem certam*[218]. V době republiky bylo s *Heredis ex re certa* nakládáno jako s fideicomissem, který byl však právně závazný až od císaře Augusta.[219] Do té doby byl závazek z fideicomissu čistě morálním závazkem. V ABGB se v pochybách zda jde o dědictví konkrétní věci, nebo o legát, počítalo s fikcí, že jde o odkaz.[220] V novém občanském

---

[213] - aktuální znění: Španělský občanský zákoník schválený královským nařízením z 24. Července 1889
[214] Tamtéž
[215] REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rimske pravo…* str. 428.
[216] BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva … ,* str. 167.
[217] BERGER, Adolf. *Encyclopedic dictionary of Roman law*. Philadelphia: The american philosophical society, 1991. 3. Vydání, str. 469.
[218] singulární odkaz
[219] HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského…, str.* 552-3 s.
[220] Rouček, Fr., Sedláček, J.: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi.* 3. díl. Praha: V. Linhart, 1936, s. 22.

zákoníku je tento institut upraven nejblíže v odkazu určité věci dle §1598[221], nicméně zde se již mluví o buď individuální věci, nebo několika druhově určených věcech.

2.7.2 Legatum v římském právu

Původním účelem legátu bylo *„hospodářsky zabezpečit vyděděné děti a manželku“*[222] Přičemž v římském právu byly známy dva hlavní druhy legátu[223]. *Legatum per vindicationem*, který měl rovnou věcně právní účinky zejména u služebností, nebo požívacího práva s ohledem na jejich charakter, aby byl rovnou chráněn proti třetím osobám.[224] Nutno však podotknout že se jednalo spíše o výjimku. A *Legatum per damnationem*, která měla obligační účinek[225], tedy byla vymahatelná osobní exekucí nebo později vlastní žalobou *actio ex testamento.* Původně se jím zůstavovali jen peníze, ale časem měnil tento druh legátu svůj charakter i obsah. Obligační účinek měl legát rovněž v ABGB, které byť ovlivněno římským právem, v několika ohledech se od něj odchylovalo[226]. U §535 ABGB se tedy nejedná o sukcesi singulární.[227]

Za Justiniána byly všechny druhy sloučeny, neboť přiznal *actio in rem* i *actio in personam*,[228] čímž v duchu všech justiniánských novel opět sjednotil a zprůhlednil formalizovaný složitý institut.

2.7.3 Fideicomissum

Fideicomissem dědici zůstaví celé dědictví, ale poprosí, přesněji žádá, aby jakmile bude schopen, vydal celou pozůstalost třetí osobě. Tato třetí osoba pak v postavení dědice nebo odkazovníka, někdy však jen kupce, „neb si dědic nechá slíbit, že nebude žalován kvůli dluhům a jinak řádně bráněn a na oplátku slíbí vydat celou pozůstalost.“[229]

---

[221] Vládní návrh občanského zákoníku. Obcanskyzakonik.justice.cz, duben 2011(cit. 4. 5. 2011, 14:30) Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html

[222] BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva ... ,* str. 169.

[223] Známe i další formy, typy legátů, nebo spíš poddruhy a deriváty, jako legatum per praeceptionem, legatum siendi modo, ale výše zmíněné mi přijdou pro zamýšlený tematický rozsah práce dostatečné.

[224] BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva ... ,* str. 168,169.

[225] Tamtéž.

[226] Vychází ze samotného obsahu a srovnání, která jsem zde učinil, ale k problematice rovněž: BUBELOVÁ, Kamila. Odkaz římského dědického práva pro moderní právní systémy. In: Míľniky práva v stredoeurópskom priestore, PF UKo: Bratislava 2009, str. 319 - 332.

[227] Rouček, Fr., Sedláček, J.: Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. 3. díl. Praha: V. Linhart, 1936, s. 23.

[228] Cod. Iust. 6, 43, 1, 1

[229] GAIUS, *Učebnice práva ve čtyřech knihách.* Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 1997, str. 132.

Podle Zákona dvanácti desek mohl zůstavitel propouštěním otroků a legáty vyčerpat celý majetek, dědicům tak mnohdy zůstávalo jen *nudum nomen*[230], tedy holý dědický titul k již rozdanému dědictví. Dědici se v těchto případech přirozeně zdráhali dědictví přijmout a tak zákony Furiův a Vokoniuv omezili volnost, ale definitivní řešení přinesl až Falcidiův zákon z doby císaře Augusta[231]. Garantoval dědicům ¼ majetku, které zůstavitel nesměl legátem či propouštěním vydat.[232] Toto pravidlo přežilo až do císařství, respektive nejméně do císaře Antonia Pia, za kterého Gaius žil.[233] Tato ¼ se nazývá falcidiánská kvarta, později byla pegasiánskou kvartou rozšířena i na fideicomissy a darování mortis caussa *„testament se stával „opuštěným" (testamentum derelictum)"*[234]. Nicméně císař Justinián fideicomissum sloučil s legátem a odstranil většinu formalit[235] a tím se celá problematika z hlediska římského práva uzavírá. Ovšem v připravované rekodifikaci, konkrétně §1588[236] se dočítáme, to samé, falcidiánská kvarta tedy přetrvala od císaře Augusta do současnosti v nezměněné podobě. Španělská úprava obsahuje identické ustanovení v čl. 1074[237], tedy i v zahraniční úpravě je situace stejná a tento římskoprávní institut je tedy dodnes platný v nemalé části Evropy.

2.7.4 Legatum, neboli odkaz v české právní úpravě

Ve vládním návrhu občanského zákoníku s účinností k 1. 1. 2013, jak je prozatím plánováno, se znovu objevuje institut legátu, který obsahovalo i ABGB, platné na našem území v době První republiky i v tzv. středním zákoníku občanském z roku 1950, byť kodifikace nebyla příliš rozsáhlá.

V ABGB je legát upraven v hlavě jedenácté a jeho úprava byla vcelku střídmá a z jeho povinných náležitostí vidím, že se od té římskoprávní v zásadě nelišila, byl požadován platný testament a způsobilý odkazovník a objekt.[238] Další úprava byla z roku 1950, výše zmíněný středový zákoník občanský, který rovněž tento institut

---

[230] REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rimske pravo… str.* 447.
[231] Dig. 35, 2.
[232] DOSTALÍK, Petr, HRDINA, Ignác. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce…* str. 127.
[233] GAIUS, *Učebnice práva ve čtyřech knihách*…., str. 7.
[234] DOSTALÍK, Petr, HRDINA, Ignác. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce…* str. 106.
[235] REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rimske pravo… str.* 447.
[236] Vládní návrh občanského zákoníku. Obcanskyzakonik.justice.cz, duben 2011(21. 7. 2011, 19:00) Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html
[237] - aktuální znění: Španělský občanský zákoník schválený královským nařízením z 24. Července 1889
[238] - ABGB: obecný zákoník občanský, patentem císaře Františka I. č. 946 Sb. z. s. z roku 1811 ve znění pozdějších předpisů

uznával a upravoval několika paragrafy, mimo jiné §537[239], který stanovil hlavní rozdíl legátu od dědictví, tedy fakt, že nabyvatel spolu s odkazem nezískal žádná pasiva. Nicméně podobně, jako u dědiců[240] se v době rekodifikace ABGB v roce 1937 někteří domnívali, že by bylo lepší zatížit i odkazovníky pasivy do výše ceny nabitého objektu legátu.[241] Nicméně občanský zákoník účinný v současnosti tento institut vůbec nepřevzal a jeho platnost nedovodila ani judikatura.[242]

Návrh nového občanského zákoníku se vrací k odlišování dědictví a odkazu a také dědice a odkazovníka[243], kterýžto rozdíl je vyjádřen v ustanoveních § 1466 odst. 1 a 3 a § 1468.[244] Dědici náleží pozůstalost, nebo podíl na ní. Oproti tomu odkazovníkem je ten, komu byla zůstavena jen jednotlivá věc, případně několik věcí určitého druhu. Nadto nabytí dědictví potvrzuje soud, kdežto nabytí odkazu odkazovníkem lze uplatněním vůči dědicům bez soudní ingerence. Odkazem se tedy zřizuje pohledávka odkazovníku, nejedná se o jednoho z dědiců, který jen není odpovědný za pasiva, kterýžto rozdíl je třeba si uvědomit. Odkaz je dle §1587[245] k tíži všech dědiců poměrně, aby se nezmenšil podíl pouze jednoho z dědiců. Úprava legátu se na několika místech podpůrně aplikuje za použití ustanovení o dědictví, jak je tomu u zřízení nástupnictví §1591.[246] Legát byl obecně velmi kvalitně zpracován v chystané rekodifikaci a mnoho nových ustanovení nemá v římském právu obdoby.

Španělská právní úprava se věnuje legátu v hlavě třetí, kapitole druhé i jinde, neboť obecně právní úprava legátu i jiných institutů je zde lehce roztříštěna, nicméně překvapením je, že dle čl. 858[247] je odkazovník odpovědný za dluhy do výše hodnoty legátu, jak to bylo navrhováno u rektifikace ABGB v roce 1937, jak jsem uvedl výše.

---

[239] -zákon č. 141/1950 obecný zákoník občanský ve znění pozdějších předpisů, tzv. středový zákoník občanský

[240] Viz kapitola 2.1.2

[241] SALÁK, Pavel. *Odkaz – Římskoprávní institut ve světle českého práva 20. století*. Dny práva – 2010 – Days of Law, 1. ed. Brno: Masaryk University, 2010., Hora, Ondřej. *Je-li záhodno a potřebno odstraniti při revisi obč. z. rozlišování dědictví a odkazu, resp. dědice a odkazovníka?* Právny obzor. V., str. 167

[242] - aktuální znění: zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

[243] Vládní návrh občanského zákoníku – Důvodová zpráva. Obcanskyzakonik.justice.cz, duben 2011(cit. 21. 7. 2011, 19:00) Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html, str. 936

[244] Vládní návrh občanského zákoníku. Obcanskyzakonik.justice.cz, duben 2011(21. 7. 2011, 19:00) Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html

[245] Tamtéž

[246] Tamtéž

[247] - aktuální znění: Španělský občanský zákoník schválený královským nařízením z 24. Července 1889

Závěr

Ve své diplomové práci jsem, dle mého názoru, úspěšně vyložil a zhodnotil formální a obsahové náležitosti závěti z hlediska římskoprávního. A to za použití široké škály zdrojů, v rozsahu, který diplomová práce vyžaduje.

V první kapitole jsem vyložil vývoj testamentu a jeho formálních a obsahových náležitostí od prvních závětí až po dobu císaře Justiniána, přičemž jeho instituce byly důležitým pramenem v této části práce, nejen pro nezanedbatelný pokrok římského práva za jeho doby směrem k pozdějším právním úpravám, ale i pro formu institucí samotných, neboť odkazují na starší úpravu a vysvětlují jednotlivé modifikace. V této kapitole jsem rovnou na vhodných místech komparoval některé instituty *de lege lata*[248] s občanským zákoníkem, neboť čistě historický výklad by nebyl pro zaměření práce vhodný. Z hlediska literatury a pramenů jsem se opíral především o učebnice práva a dobové prameny, jako Justiniánovy instituce, Digesta a Gaiovy učebnice, neboť použití pouze pozdější literatury by zajisté nebylo vhodné.

Druhá kapitola je těžištěm práce, obsahuje vybrané problematiky a k jejímu zpracování jsem použil mnoho pramenů. Pracoval jsem mimo jiné se sborníky, judikaturou a právní úpravou na území České republiky v různých etapách jejího vývoje, od ABGB přes tzv. střední kodex z roku 1950 po občanský zákoník z roku 1964 a návrh nového občanského zákoníku, se kterým jsem pracoval poměrně hodně. S tím jsem při zadání práce nepočítal, ale s vedoucím práce jsme se shodli, že se jednalo o správný krok. Sám to odůvodňuji tak, že je legitimně očekávatelné, že nový občanský zákoník bude relativně brzy účinný a rozsáhlá komparace s občanským zákoníkem z roku 1964 by samozřejmě nebyla zcela špatná, ale její přínos pro pochopení současného stavu dědického práva, respektive právní úpravy testamentu by byl nepochybně značně snížen. Nový občanský zákoník zcela naplnil má očekávání, zmíněná v úvodu práce. Spojitosti s ABGB a římským právem jsou četné a jeho mnohem rozsáhlejší úprava dědického práva umožnila mimo jiné kvalitnější komparaci legátu, než jakou by bylo možné udělat bez tohoto návrhu.

Srovnávané problematiky byly vybrány v souladu se zásadami pro vypracování práce ze zadání, ovšem některé z nich by mohly být rozpracovány mnohem obsáhleji, kvůli čemuž bych ale musel několik kapitol vypustit. To ovšem nepřicházelo v úvahu, neboť mým cílem bylo poukázat na podobnosti mezi formálními a obsahovými

[248] Podle platného práva

náležitostmi závěti na více problematikách, aby jasněji vyniklo, v jakém rozsahu římské právo ovlivnilo podobu modernějších zákonů. To se mi také, myslím, povedlo a tím jsem naplnil hlavní cíl diplomové práce, tedy poukázat na řadu výrazných podobností úprav a jejich opakování se v průběhu historie. Podle očekávání nebylo vše stejné, neboť je pochopitelné, že společenský a historický vývoj dědické právo poznamenal a stejně tak právní věda došla k určitému pokroku a zlepšení, jak je vidět například v úpravě vydědění. Jen velice zřídka jsem se setkal s jasným odmítnutím zavedených římskoprávních institutů, jako byly požadavky na zrušení omezení převzatých závazků dědicem, nebo i odkazovníkem hodnotou odkázané věci, nebo dědického podílu.

Celou práci završuje komparace se španělskou právní úpravou, která je zařazována průběžně. Ovšem za nejzajímavější považuji kontrast mezi občanským zákoníkem z roku 1964 a návrhem nového občanského zákoníku, který představuje dlouho očekávané oproštění od zákona, jež má svůj původ v totalitním zákonodárství. Na mnoha místech jsem v této práci poukázal na rozdíly mezi oběma úpravami, přičemž návrh nového občanského zákoníku přináší mimo jiné návrat legátu a podmínek závěti do české právní úpravy a všeobecně modernější a troufám si říci i lepší občanský zákoník s jasně rozpoznatelnými římskoprávními kořeny.

Zdroje

Monografie

HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského.* Praha: Politika, 1929. Sedmé vydání. 646 s.

KNAPPOVÁ, Marta. ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek III.* Praha: ASPI, 2002. 330 s.

BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 301 s.

KNAPP, Viktor. PLANK, Karol a kol. *Učebnice československého občanského práva*. Svazek II. Praha: Orbis, 1965.

BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva.* Praha : ACADEMIA PRAHA, 1995. 280 s.

REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rimske pravo.* 3.přepracované vydání. Bratislava - Trnava : Facultas Iuridica, 2003. 497 s.

SKŘEJPEK, Michal. *Texty ke studiu římského práva.* Praha: Orac, 2001. 279 s.

BERGER, Adolf. *Encyclopedic dictionary of Roman law*. 3. Vydání. Philadelphia: The american philosophical society, 1991. 812 s.

BLAHO, Peter a kol. Základy rímského práva. Bratislava: MANZ a Vydavaťelské oddelenie Pravnickej fakulty UK, 1997. 483 s.

BLAHO, Peter. *Justiniánske Inštitúcie*. Trnava: Iura edition, 2000. 439 s.

PHILLIMORE, John, G. *Introduction to the study and history of the Roman law.*London: Willian Benning and Co., 1848. 319 str.

MEARS T. LAMBERT. *Analysis of M.Ortolan's Institute sof Justinian including the history and generalization of roman law*. New Jersey : The lawbook exchange Ltd., 2008. 445 s.

ŠVESTKA, Jiří. *Občanský zákoník, Komentář*. Praha: C. H. BECK, 2006. 1465 s.

DOSTALÍK, Petr, HRDINA, Ignác. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2010. 138 s.

BLAHO, Peter, VAŇKOVÁ, Jarmila. *Corpus Iuris Civilis. Digesta, Tomus I.* Bratislava : Eurokodex, 2008. 528 s.

GAIUS. *Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Brno: Masarykova univerzita: Doplněk, 1999. 274 s.

SCHELLE, Karel. In SCHELLOVÁ, Ilona. *Dědictvi a dědicke pravo*. Praha: Computer Press, 2001, str. 5. 602 s.

HUMPHREYS, E. R. *Manual of civil law: for the use of schools, and more especially of candidates for the civil service.* London: Longman, Brown, Greens and Longmans, 1854. 435 s.

MUZIKÁŘ, Ladislav. HOLUB, Milan. *Občanský zákoník - komentář.* Svazek I. Praha: Linde, 2003, str. 703.

MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva.* Úvod do právní argumentace. Praha: C. H. Beck, 2010. 276 s.

MIKEŠ Jiří. *Dědické právo* (Právní poradce pro každého). Praha: Informatorium 1993.

ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi*. 3. díl. Praha: V. Linhart, 1936. 680 s.

BLAHO, Peter. SKŘEJPEK, Michal. *Iustiniani Institutiones: Justiniánské instituce*. Praha: Karolinum, 2010. 411 s.

Zákony

- aktuální znění: zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

-zákon č. 141/1950 obecný zákoník občanský ve znění pozdějších předpisů, tzv. středový zákoník občanský

- ABGB patentem císaře Františka I. č. 946 Sb. z. s. z roku 1811 ve znění pozdějších předpisů

- aktuální znění: zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti

- aktuální znění: Španělský občanský zákoník schválený královským nařízením z 24. Července 1889

Vládní návrh občanského zákoníku – Důvodová zpráva. Obcanskyzakonik.justice.cz, duben 2011(cit. 4. 5. 2011) Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html

Vládní návrh občanského zákoníku. Obcanskyzakonik.justice.cz, duben 2011(cit. 4. 5. 2011) Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html

Návrh občanského zákoníku. Obcanskyzakonik.justice.cz, duben 2011(cit. 4. 5. 2011) Dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html

Judikatura

- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. dubna 2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. března 2008, sp. zn. 21 CDO 2968/2006.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. ledna 2001, sp. zn. 21 Cdo 48/2000.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. dubna 2011, sp. zn. 21 Cdo 2120/2009.
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2010, sp. Zn. 21 Cdo 3597/2009

Sborníky a časopisy

Sborník směrnic, usnesení, rozborů a zhodnocení soudní praxe pléna a prezídia Nejvyššího soudu 1965-1967, Praha: Nejvyšší soud ČSSR, 1974, s. 552.

VÁŽNÝ, Jan. *Pojem dědického práva a účelnost jeho dnešní struktury*. Právny obzor. VI. ročník, 1923, s. 97-103.

HORA, Ondřej. *Je-li záhodno a potřebno odstraniti při revisi občanského zákoníku rozlišování dědictví a odkazu, resp. dědice a odkazovníka?* Právny obzor. V. ročník, 1922., s. 167.

BUBELOVÁ, Kamila. *Odkaz římského dědického práva pro moderní právní systémy.* Míľniky práva v stredoeurópskom priestore, PF UKo: Bratislava 2009, s. 319-332.

MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické podíly a jejich výpočet*. Ad notam, 1997, číslo 3, s. 49.

SALÁK, P. *Odkaz – Římskoprávní institut ve světle českého práva 20. století*. Dny práva – 2010 – Days of Law, 1. ed. Brno: Masaryk University, 2010, s. 1620-1633.

SCHELLE, Karel. *ABGB a Dědické právo*. Dny práva – 2010 – Days of Law, 1. ed. Brno: Masaryk University, 2010, s. 1642-1654.

Internetové zdroje

PARKER, Reginald. *History of the Holograph testament in the Civil Law*. [online] books.google.cz. 24. Ledna 1943[cit. 6. prosince 2010, 14:00]. Dostupné na <http://books.google.cz/books?id=77kuAAAAIAAJ&q=testamentum+imperfectum&dq=testamentum+imperfectum&hl=cs&ei=CSf9TIivO4eh4Qa_5rWpBw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=8&ved=0CEcQ6AEwBw>

Upmf : Grenoble - En ce moment ... [online]. 2008 [cit. 2011-01-29]. The Digest or Pandects. Dostupné z WWW: <http://web.upmfgrenoble.fr/Haiti/Cours/Ak/Anglica/D12_Scott.htm#I>

Shrnutí

Tématem diplomové práce jsou formální a obsahové náležitosti závěti a jejich komparace s moderním právem. Je rozdělena do kapitol, které na sebe obsahově navazují, první kapitola podává výklad vývoje závěti v římském právu, přičemž poznatky z ní jsou následně použity pro komparaci vybraných problematik s moderní právní úpravou v jejím historickém vývoji a španělskou právní úpravou.

První část diplomové práce obsahuje nejprve obecný výklad k ranému vývoji závěti v římském právu a jeho náležitostem. Obsáhlejší část je věnována historickému vývoji testamentu a jeho formálním a obsahovým náležitostem od nejstarších testamentů *calatis comitiis* před shromážděním a *testamentum in procinctu* před nastoupenou jednotkou, přes mancipační testament a prétorské a vojenské testamenty až k poslednímu římskoprávnímu testamentu, *testamentum tripertitum*. Věnuje se však rovněž holografní a alografní závěti a dalším formám testamentu a jeho náležitostem, poukazujíc na paralely se současným právem, nebo právními předpisy platnými na našem území v historii, přičemž jako výchozí prameny jsou použity mimo učebnic a moderní odborné literatury i Digesta, Justiniánské instituce a Gaiova učebnice.

Druhá část přináší komparaci vybraných problematik aktuálních i v současném právu, zejména ve srovnání s návrhem nového občanského zákoníku a úpravou od obecného zákoníku občanského přes občanský zákoník z roku 1950, zvaný středový kodex, až po platný občanský zákoník z roku 1964, přičemž je zahrnuta i komparace se zahraniční, konkrétně španělskou právní úpravou. Vybranými problémy jsou stanovení dědických podílů a jejich akrescence, odkaz, zrušení závěti a další, přičemž účelem komparace je zhodnotit vývoj daných problematik a poukázat na podobnosti s římským právem, současně s evaluací přínosu změn pro současnou právní vědu. Dále se druhá část na několika místech pozastavuje nad dotvářením úpravy některých sledovaných problematik právní praxí, respektive judikaturou, zejména v souvislosti s platnou právní úpravou, poznamenanou přes rozsáhlou novelizaci totalitním zákonodárstvím

Summary

Theme of my diploma thesis is Formal and Contentual Terms of the Testament and their comparison to modern law. The thesis comprises of two main chapters, the first one deals with development of the last will in roman law and its formal and contentual terms. The findings from the first charter are utilized in the second chapter, which is focused on individual problems in comparison with our modern law and foreign, specifically spanish law.

The first chapter follows development of the last will in roman law. It describes its forms from the earliest last wills, such as *testamentum calatis comitiis* and *testamentum in procinctu* up to and including *testamentum tripertitum*. It also deals with certain specific issues regarding the terms of the last will, like capacity to make a testament, capacity of witnesses and other. Diploma thesis also does not neglect roots in roman law sources, mainly Digesta, institutes of emperor Justinian and roman law textbook by Gaius as well as comparison to modern law.

The second chapter is the main focus of my diploma thesis, which is to pick specific problems in roman law, which are still present in current law, such as desinheritance, legacy, substitution, conditions and others. And compare them with various sources, such as ABGB, civil code from 1950, current czech civil code and its recodification, which is being prepared currently. This aproach was chosen to point out similarities of individual laws and track their development and evaluate it. All that in order to reach conclusion whether these codes continue in the spirit of roman law and if they overstep in some instances, if it is beneficial.

Klíčová slova

závěť	testament
formální a obsahové náležitosti	formal and contentual terms
odkaz	legacy
náhradnictví	substitution
podmínky	conditions
dědický podíl	share of inheritance
zůstavitel	testator
dědic	heir
svědek	witness
podpis	signature
zrušení závěti	cancellation of testament